

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΠΑΤΡΑΣ**

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Τίτλος Εργασίας

**Η παγκόσμια οικονομική κρίση –
Αιτίες – Επιπτώσεις – Προβλέψεις για
το μέλλον**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ

Μουθούνης Παναγιώτης ΑΜ 7716

Ράδος Σταμάτης ΑΜ 7085

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:.

Φαζάκης Γεώργιος

ΠΑΤΡΑ Σεπτέμβριος 2010

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Περίληψη.....	5
Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή και ανάλυση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης	7
1.1. Παγκόσμια Οικονομική Κρίση.....	7
1.2. Η κρίση του 1929.....	8
1.2.1 Κατάρρευση του Χρηματιστηρίου και οικονομική κρίση.....	9
1.2.2 ΗΠΑ: ο κρίσιμος κρίκος	10
1.3. Η κρίση του 1929 στην Ελλάδα	13
1.4. Η Πετρελαϊκή κρίση της δεκαετίας του 1970	19
1.5. Η κατάσταση πριν από την κρίση.....	21
Κεφάλαιο 2. Παγκόσμια οικονομική κρίση.....	22
2.1. Η έναρξη της κρίσης.....	22
2.2. Οι επιπτώσεις της κρίσης.....	23
2.3. Τα μέτρα που ελήφθησαν	29
2.4 Η κρίση της Ελληνικής Οικονομίας και η αντιμετώπιση της	31
2.5 Η επιτήρηση από την Ε.Ε	39
2.6 Ο Τραπεζικός κλάδος	41
2.7 Ναυτιλιακός Κλάδος.....	46
2.8 Τουριστικός κλάδος.....	49
Κεφάλαιο 3. Πρόταση Εξόδου από την Κρίση.....	54
3.1 Οι άξονες εξόδου από την οικονομική κρίση.....	54
3.2 Ανάπτυξη της Οικονομίας	55
3.2.1. Αναπροσαρμογή του ΕΣΠΑ και διοχέτευση του σε νευραλγικούς και πιο αποδοτικούς τομείς	55
3.2.2 Τραπεζικό Σύστημα	58

3.2.3 Εργατικό κόστος στον ιδιωτικό τομέα.....	60
3.3 Περιορισμός των δημόσιων δαπανών	61
3.4 Πάταξη της φοροδιαφυγής	65
Κεφάλαιο 4. Συμπεράσματα	67
5. Βιβλιογραφία	70

Περίληψη

Μόνιμο θέμα των οικονομικών και μη στηλών τον τελευταίο χρόνο έχει γίνει το θέμα της οικονομικής κρίσεως που μαστίζει την παγκόσμια οικονομία. Οι αναλύσεις για τα αίτια, τις επιπτώσεις, αλλά και οι προβλέψεις για το μέλλον ποικίλουν με κύριες μεταβλητές τις πολιτικές, οικονομικές και φιλοσοφικές θεωρήσεις των αναλυτών. Βασικό ερώτημα είναι πότε θα λήξει αυτή η κρίση και ακόμη αν αυτή είναι αποτέλεσμα κακών χειρισμών ή δυσμενών συμπτώσεων ή είναι συστημική.

Η χρηματοοικονομική κρίση που βιώνουμε τους τελευταίους μήνες άρχισε να δημιουργείται σταδιακά από το 2007 , όταν διαφάνηκε η ανάγκη ανατίμησης του κινδύνου περιουσιακών στοιχείων που συνδέονται με ενυπόθηκα στεγαστικά δάνεια στην Αμερική. Ακολούθησε μετατροπή μεγάλου ποσοστού δανείων σε επισφάλειες, περιορισμός της ρευστότητας διάφορων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, αύξηση της μεταβλητότητας των τιμών και μετακύλιση της κρίσης και σε άλλους τομείς της παγκόσμιας αγοράς χρήματος και κεφαλαίου. Η παγκοσμιοποίηση αυτών των αγορών σε συνδυασμό με την αλματώδη ανάπτυξη των πληροφοριακών συστημάτων τις τελευταίες δεκαετίες δημιούργησαν ένα ευμετάβλητο οικονομικό περιβάλλον, με τις «τοπικές» κρίσεις να μην περιορίζονται στα στενά όρια μιας χώρας αλλά να επιδρούν ανεξέλεγκτα σε παγκόσμιο επίπεδο. Είναι γνωστή η άποψη που εκφράζεται από πολλούς πλέον οικονομολόγους ότι « το πέταγμα μιας πεταλούδας στο Χονγκ-Κονγκ είναι σε θέση να δημιουργήσει τυφώνα στην Αμερική» , που δηλώνει με παραστατικό τρόπο το πόσο ευμετάβλητος είναι ο κόσμος μας και τι σημαίνει χρηματοπιστωτική κρίση και κρίση στις παγκόσμιες οικονομικές δομές.

Αρκετοί οικονομολόγοι άρχισαν να ξεσκονίζουν το «The Great Crash» του John Galbraith και να αντιπαραβάλουν τα σημερινά δεδομένα με τις συνθήκες που οδήγησαν στη Μεγάλη Ύφεση του '30. Αυτό σημαίνει ότι έρχονται δύσκολες μέρες όχι μόνο για το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα αλλά και για την ατομική ευημερία. Επίσης ότι οι πολιτικές των κρατών ή των κεντρικών

τραπεζών θα παίξουν καθοριστικό ρόλο στην έκβαση αυτής της κρίσης. Κλασσικές οικονομικές θεωρίες τίθενται σε αμφισβήτηση, αφού η πράξη ανέδειξε αδυναμία στην αντιμετώπιση των συνεπειών της κρίσης αλλά και στην πρόβλεψη της διογκούμενης επέκτασής της, που επιδρά σαν «ντόμινο» στις οικονομικές δομές σε παγκόσμιο επίπεδο.

Στην εργασία μας, αρχικά θα κάνουμε μια ιστορική αναδρομή στις παλαιότερες κρίσεις, από τις οποίες φαίνεται να έχει κοινά. Έπειτα θα αναλύσουμε τι συνέβαινε πριν από την κρίση και τα αίτια της και ύστερα θα περιγράψουμε την παρούσα κατάσταση στην παγκόσμια και ελληνική οικονομία. Θα προτείνουμε λύσεις για την ανάκαμψη της Ελληνικής οικονομίας και τέλος θα ανατρέξουμε στις οικονομικές θεωρίες των μεγάλων σχολών της οικονομικής επιστήμης.

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή και ανάλυση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης

1.1. Παγκόσμια Οικονομική Κρίση

Από τον Νοέμβριο του 2008 και μέχρι σήμερα που γράφεται η παρούσα μελέτη, η παγκόσμια οικονομία κλονίζεται συθέμελα, από μια αιφνίδια οικονομική κρίση, η οποία κατέλυσε μέσα σε χρονικό διάστημα λίγων μόλις μηνών, όλες τις ασφαλιστικές δικλείδες των σύγχρονων παγκόσμιων οικονομικών συστημάτων, διαπνέοντας πληθώρα οικονομικών αντιλήψεων. Η νέα πραγματικότητα υπήρξε απότοκος συνέπεια των ακόλουθων τριών επιβαρυντικών παραγόντων: 1. Της κρίσης που ξέσπασε στις πιστωτικές αγορές. 2. Της κατάρρευσης των αγορών κατοικίας. Και, 3. Της πτώσης στις αγορές των μετοχών. Η διεθνής αυτή οικονομική κρίση, που πλήττει με ιδιαίτερη σφοδρότητα όλες τις βιομηχανικές χώρες του κόσμου, προκαλεί την προοδευτική κατάρρευση των μεγάλων τραπεζών και την βαθμιαία πτώση των αγορών, απειλώντας με παγκόσμια οικονομική ύφεση.

Είναι χαρακτηριστικό ότι, το ισχυρότερο σε διεθνές επίπεδο οικονομικό σύστημα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, κλονίστηκε ιεραρχικά πρώτο, μεταξύ άλλων χωρών, τον Δεκέμβριο του 2007. Στην ξέφρενη αυτή κατηφορική πορεία, ακολούθησαν το Νοέμβριο του 2008, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ιαπωνία. Σύντομα, εξαιτίας της μείωσης της ζήτησης που ακολούθησε στις ανωτέρω προηγμένες οικονομικές δυνάμεις, έγιναν εμφανείς οι επιπτώσεις της ραγδαίας οικονομικής κρίσης και στις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Ειδικότερα, κάθε προοπτική ανάπτυξης και κάθε επενδυτικό σχέδιο ανεστάλη, ακυρώθηκε ή ακόμη παρέλυσε ολοκληρωτικά.

Η εξελισσόμενη αυτή σοβαρή κρίση, την οποία βίωσε και εξακολουθεί να βιώνει το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, παρόλο που δυναμίτισε αρχικά μόνο τις αγορές των ΗΠΑ, μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα είχε καταφέρει να

εξαπλωθεί και να μολύνει όλες τις παγκόσμιες οικονομίες, τις οποίες συμπαρέσυρε λόγω ακριβώς της αλληλεξάρτησης και του αλληλένδετου χαρακτήρα των οικονομικών συστημάτων των κρατών αυτών. Διαπιστώνοντας, επομένως, την στενή σχέση εξάρτησης και επηρεασμού, που έχει διαμορφωθεί μεταξύ των τοπικών οικονομιών, προβάλλει όλο και πιο έντονη, δηλαδή επιτακτική η ανάγκη συνεργασίας των χωρών, προκειμένου να αντιμετωπισθεί το φαινόμενο της παγκόσμιας, πλέον, οικονομικής κρίσης.

1.2. Η κρίση του 1929

Η κρίση του 1929 αποτελεί, αναμφίβολα, τη μεγαλύτερη οικονομική κρίση του 20ού αιώνα. Επρόκειτο για διεθνή κρίση, κρίση της παγκόσμιας οικονομίας που οδήγησε στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η κρίση ξεκίνησε και τότε, όπως και σήμερα, στη Νοτιοανατολική Ασία και συνεχίστηκε στη Λατινική Αμερική, πριν εκδηλωθεί στο επίκεντρό της, τις ΗΠΑ.

Η ένταση και η έκταση της κρίσης πουθενά δεν πήρε τόσο μεγάλες διαστάσεις όσο στην ίδια την αμερικάνικη οικονομία. Η κρίση οδήγησε στην δραστική αναδιάταξη της ίδιας της αμερικάνικης κοινωνίας με το Νιου Νηλ, που επακολούθησε από το 1933 μέχρι το 1937, και το οποίο άλλαξε ριζικά τις οικονομικές και κοινωνικές δομές της αμερικάνικης οικονομίας.

Η κρίση του 1929 αφορά φυσικά την περίφημη "Μαύρη Τρίτη", την 29η Οκτωβρίου, όταν το Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης κατέρρευσε. Μέσα σε μία εβδομάδα χάθηκαν 30 δισεκατομμύρια δολάρια, ποσό που τότε ήταν κατά 10 φορές μεγαλύτερο από τον ασθενικό ομοσπονδιακό προϋπολογισμό των ΗΠΑ, ενώ σε πραγματικά μεγέθη αντιπροσώπευε σχεδόν το ένα τρίτο του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος των ΗΠΑ.

Το 1930, και αφού προηγουμένως το Χρηματιστήριο είχε ανακάμψει στα επίπεδα των αρχών του 1929, επακολούθησε μέχρι το 1933 η μεγαλύτερη οικονομική κρίση που γνώρισε ο κόσμος, καθώς οι ΗΠΑ απώλεσαν το 30% του ΑΕΠ, η

ανεργία εκτοξεύτηκε στο 25% και το Χρηματιστήριο συνέχισε να πέφτει (έχασε το 89% της αξίας που είχε στα μέσα του 1929). Μάλιστα, το Χρηματιστήριο χρειάστηκε 20 χρόνια για να ανακάμψει στα επίπεδα αυτά, μόλις το 1954.

1.2.1 Κατάρρευση του Χρηματιστηρίου και οικονομική κρίση

Η σύνδεση των δύο φαινομένων, της κατάρρευσης δηλαδή του Χρηματιστηρίου το 1929 και της οικονομικής κρίσης που επακολούθησε το 1930-33, αποτελεί επίμαχο θέμα στην εκτενή βιβλιογραφία, εξαιρετικά μεγάλη και συνεχώς διευρυνόμενη, για το ζήτημα αυτό. Και είναι επίμαχο, διότι απότομες πτώσεις στο Χρηματιστήριο είχαν σημειωθεί και άλλες φορές, με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα το 1907, χωρίς αυτό να οδηγήσει την οικονομία σε κρίση. Όπως και τότε, το επίμαχο θέμα στην τρέχουσα κρίση του 2008 είναι εάν η πτώση των χρηματιστηρίων κατά 50-70% θα οδηγήσει ή όχι σε ύφεση την πραγματική οικονομία. Πρόσφατες χρηματιστηριακές κρίσεις, όπως η φούσκα των dots (.com) το 2001 ή η χρηματιστηριακή πτώση κατά 40% το 2003, άφησαν ανεπηρέαστη την πραγματική οικονομία.

Το 1930-1933, αυτό που χαρακτήριζε τη διαδικασία επιδείνωσης της κρίσης ήταν η κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος των ΗΠΑ. Περίπου 5.000 τράπεζες κατέρρευσαν, κάτι που αντιστοιχεί στα δύο τρίτα των τραπεζών της εποχής. Οι ΗΠΑ, βέβαια, είχαν ένα ιδιόμορφο τραπεζικό σύστημα, με χιλιάδες τράπεζες διάσπαρτες στον αγροτικό χώρο (ο αγροτικός τομέας απασχολούσε ακόμα σχεδόν το 30% των Αμερικανών) και στις μεγάλες πόλεις, προσαρμοσμένες σε πολύ ειδικές ή τοπικές αγορές.

Μετά την κρίση του 1907 είχαν γίνει προσπάθειες εισαγωγής ρυθμιστικών κανόνων, που κατέληξαν το 1919-1920 στην ίδρυση δώδεκα κεντρικών πολιτειακών τραπεζών, αποκλείοντας όμως τον κυβερνητικό έλεγχο, καθώς δεν ιδρύθηκε ομοσπονδιακή κεντρική τράπεζα. Η κεντρική τράπεζα των ΗΠΑ ιδρύθηκε τελικά με το Νιου Ντηλ, και χωρίς να καταργήσει τις πολιτειακές² -- ένα μοντέλο αντίστοιχο με το σημερινό στην Ε.Ε.

Τη δεκαετία του 1920 η νομισματική πολιτική εξαρτιόταν από τις διεθνείς ρυθμίσεις. Η διεθνής κατάσταση στον Μεσοπόλεμο ήταν πολύ ιδιόρρυθμη, και το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα δεν βρήκε ποτέ την ισορροπία του. Μέχρι πριν από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, το διεθνές σύστημα εδραζόταν στον "κανόνα του χρυσού". Το 1925 η Βρετανία επανέφερε το μέτρο και επεδίωξε να το συνδέσει με μια υπερτιμημένη λίρα, που θα διασφάλιζε τον διεθνή ρόλο της βρετανικής λίρας ως αποθεματικό νόμισμα.

Το πρόβλημα, φυσικά, ήταν η Γερμανία, και η επαχθής συνθήκη των Βερσαλλιών που ανάγκαζε τη Γερμανία να εξάγει βιομηχανικά προϊόντα και τα συναλλαγματικά κέρδη να τα παραδίδει στους "νικητές" (την Αγγλία, τη Γαλλία και την Ιταλία), στο πλαίσιο των πολεμικών αποζημιώσεων. Το θέμα αυτό είχε εγείρει σοβαρές ενστάσεις. Οι ΗΠΑ είχαν αποποιηθεί τις αποζημιώσεις, ενώ ο Κέυνς, με το περίφημο βιβλίο του για τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, υποστήριξε ότι, σε αντίθεση με το ιστορικό παρελθόν της ανθρωπότητας, από τούδε και στο εξής δεν θα έπρεπε ο ηττημένος ενός πολέμου να πληρώνει τον νικητή, αλλά ο νικητής τον ηττημένο. Αιτία ήταν ότι το βιομηχανικό σύστημα, σε αντίθεση με τα αγροτικά συστήματα του παρελθόντος, είναι αλληλεξαρτώμενο και καμία οικονομία δεν μπορεί να αναπτύσσεται σε βάρος της άλλης.

1.2.2 ΗΠΑ: ο κρίσιμος κρίκος

Ο κρίσιμος κρίκος σ' αυτό τον διακανονισμό ήταν οι ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ θα έπρεπε να δανείζουν πρώτα απ' όλα τη Γερμανία και να διατηρούν τη σχέση του χρυσού με το δολάριο, και τη σχέση βρετανικών και αμερικάνικων επιτοκίων σε επίπεδα που δεν θα οδηγούσαν στη φυγή του χρυσού από την Ευρώπη στις ΗΠΑ. Μόνο που στις ΗΠΑ το δολάριο ήταν άμεσα μετατρέψιμο σε χρυσό νόμισμα (άρα ευαίσθητο σε πανικό του κοινού), ενώ ο "κανόνας του χρυσού", όταν επανήλθε το 1925, στις 59 χώρες που τον ακολουθούσαν, αφορούσε κατά κανόνα τη χρήση του χρυσού μόνο στον διακανονισμό διακρατικών σχέσεων.

Επιπρόσθετα, οι ΗΠΑ συνέχιζαν να δανείζουν τη Γαλλία και την Αγγλία, μιας και είχαν αρνηθεί να διαγράψουν τα προπολεμικά τους χρέη. Ο δανεισμός αυτός, από κοινού με τον δανεισμό προς τη Γερμανία, γινόταν από τις ιδιωτικές αμερικανικές τράπεζες και είχε οδηγήσει στη συσσώρευση τίτλων στο αμερικάνικο τραπεζικό

σύστημα, τίτλων αμφιβόλου αξίας και υπόστασης. Όσο ανέβαινε το Χρηματιστήριο και η οικονομία, το πρόβλημα καλυπτόταν. Όταν όμως οι τίτλοι άρχισαν να προσαρμόζονται στα πραγματικά δεδομένα, η κατάσταση έγινε μη διαχειρίσιμη. Η αμερικάνικη κρίση του 1929 φαίνεται ότι συνδεόταν άμεσα --ή και είχε τις ρίζες της-- στο "ευρωπαϊκό πρόβλημα".

Συνεπώς, το διεθνές σύστημα ήταν εξαιρετικά εύθραυστο. Η επιστροφή του "χρυσού κανόνα" έγινε σε μια περίοδο όπου το δίκτυο των εμπορικών συναλλαγών και το αντίστοιχο δίκτυο των χρηματικών ροών δεν μπορούσαν να ισορροπήσουν. Πολλές ρυθμίσεις, όπως αυτές για τις γερμανικές αποζημιώσεις, γρήγορα εγκαταλείφθηκαν, ενώ συχνές ήταν οι σπασμωδικές αντιδράσεις ορισμένων χωρών, όπως η Γαλλία, που επέλεξε να αποθεματοποιεί χρυσό, αντί για στερλίνες, ή η Αγγλία, που αντιμετώπιζε διαρκώς πιέσεις στην υπερτιμημένη λίρα της, ή τέλος οι ΗΠΑ, που έπρεπε να χρηματοδοτούν τα ευρωπαϊκά χρέη. Ο Κιντλεμπέργκερ, που συνέδεσε την αμερικανική κρίση με το "ευρωπαϊκό πρόβλημα", θεωρεί ως βασική αιτία της κρίσης την έλλειψη "δανειστή της ύστατης στιγμής". Η Βρετανία ήταν αποδυναμωμένη, και οι ΗΠΑ δεν ήταν ακόμα σε θέση να αναλάβουν τον ρόλο αυτό.

Παράλληλα, η επιστροφή του "χρυσού κανόνα" θεωρείται ως βασική αιτία για την αδυναμία των κυβερνήσεων να αντιδράσουν στην κρίση του 1929. Ο κανόνας αυτός δέσμευε τη νομισματική πολιτική σε αντιπληθωριστική κατεύθυνση, ενώ ταυτόχρονα θεωρούσε τους ισοσκελισμένους προϋπολογισμούς ως θέσφατο. Όταν χρειάστηκε να αλλάξει η εν λόγω πολιτική, λόγω των οικονομικών διακυμάνσεων και τελικά της ύφεσης, η προσαρμογή φάνταζε αδύνατη και, με πρώτη την Αγγλία, τα κράτη απλώς εγκατέλειψαν τον "χρυσό κανόνα" το 1931. Οι ΗΠΑ διατήρησαν τη μετατρεψιμότητα του δολαρίου σε χρυσό, μάλλον λανθασμένα, μέχρι το Νιου Ντηλ.

Πέρα από τους διεθνείς διακανονισμούς, οι ΗΠΑ είχαν, βέβαια, τα δικά τους οικονομικά προβλήματα. Πρώτα απ' όλα, στον αγροτικό τομέα. Η πτώση των τιμών στις αρχές της δεκαετίας του '20 οδήγησε εκατομμύρια αγρότες, όπως και τις τοπικές αγροτικές τράπεζες, στη χρεοκοπία. Η διέξοδος ήταν η ρύθμιση του αγροτικού τομέα. Διαδοχική νομοθεσία που ψηφίστηκε συνάντησε το βέτο των ρεπουμπλικάνων προέδρων Κόρμπριτζ (1924-32) και Χούβερ (1928-32).

Επρόκειτο για τη γνωστή αγροτική πολιτική με κρατική παρέμβαση: τιμές στήριξης, ειδική δανειοδότηση, επιδοτήσεις, δασμοί κλπ.). Τελικά και στο θέμα αυτό η δραστική εφαρμογή των ρυθμίσεων έγινε με την έλευση του Νιου Ντηλ.

Κατά δεύτερον, οι ΗΠΑ αντιμετώπισαν την εξαιρετική άνοδο του βιομηχανικού τομέα τους. Ένα κύμα τεχνολογικών καινοτομιών οδηγούσαν στην μαζική παραγωγή αυτοκινήτων, ψυγείων, ραδιοφώνων και άλλων καταναλωτικών αγαθών, στην άνοδο της βαριάς βιομηχανίας και στην διάχυση της ηλεκτρικής ενέργειας. Αυτή η έκρηξη τροφοδότησε την ιδέα της συσσώρευσης χωρίς όρια, η οποία, μαζί με τον παραδοσιακό πουριτανισμό που περιέβαλλε την "ποτοαπαγόρευση", οδηγούσε στην πρώτη ορατή συγκρότηση της "καταναλωτικής κοινωνίας". Καταναλωτική κοινωνία σημαίνει, φυσικά, ανάμεσα στα άλλα, πίστη και δανεισμό.

Αυτή η έκρηξη της βιομηχανίας και της κατανάλωσης παραπέμπει σε μια δεύτερη ομάδα ερμηνειών που θεωρούν ότι η κρίση του 1929 ήταν αποτέλεσμα της υπερσυσσώρευσης του κεφαλαίου, των υπερεπενδύσεων οι οποίες, σε συνδυασμό με την μικρή μόνο βελτίωση των μισθών από την έκρηξη αυτή --η κλασική δηλαδή υποκατανάλωση--, επιτάχυνε την αναντιστοιχία ανάμεσα στα διαθέσιμα μέσα παραγωγής και τις δυνατότητες κατανάλωσης των προϊόντων. Μια σειρά βιβλίων των Κάτσινγκ και Φόστερ,⁵ τα οποία, όπως λέγεται, επηρέασαν σημαντικά τη σκέψη πολλών πολιτικών, ανάμεσα τους και του Ρούσβελτ, αναπτύσσουν λεπτομερώς την ιδέα αυτή. Φαίνεται, ανάμεσα στα άλλα, ότι επέδρασαν καταλυτικά στην πολιτική υπέρ των μισθών που ακολουθήθηκε την περίοδο αμέσως μετά το 1929. Η σταθερότητα των μισθών εν μέσω της συνεχούς μείωσης των τιμών, του γενικευμένου δηλαδή αποπληθωρισμού, εδραζόταν στην ιδέα ότι εάν έπεφταν και οι μισθοί, θα μειωνόταν ακόμα περισσότερο η ζήτηση και θα επιδειωνόταν η κρίση.

Ας επιστρέψουμε όμως στον δανεισμό. Ο δανεισμός, πέρα από τις δύο κλασικές μορφές του, τον δανεισμό των επιχειρήσεων και των καταναλωτών, περιέλαβε δύο νέους δυναμικούς τομείς: την κατοικία και τις μετοχές. Η Φλόριντα επεκτεινόταν από νωρίς με εντυπωσιακούς ρυθμούς, υποσχόμενη "ζεστές διακοπές" και "παραθερισμό". Αυτή η κερδοσκοπική στεγαστική φούσκα

ξέσπασε νωρίς, ήδη από το 1927, όταν κατέρρευσε η αγορά ακινήτων στην Φλόριντα.

Στο Χρηματιστήριο, οι συναλλαγές γίνονταν όλο και λιγότερο απαιτητικές. Παραδοσιακά, κάθε αγορά μετοχής συνεπάγεται την πληρωμή, εντός ολίγων ημερών, του σχετικού ποσού. Τότε όμως η αγορά έφτασε να απαιτεί μόλις το 10% της αξίας μιας αγοράς, με το 90% να προσφέρεται ως δάνειο από τους μπρόκερς, που με τη σειρά τους δανείζονταν από τις τράπεζες με το περίφημο σύστημα του call loans, δηλαδή δανείζονταν χρήματα για μία, τρεις ή πέντε ημέρες, τα οποία συνεχώς ανανέωναν. Τα δάνεια για την εξυπηρέτηση των χρηματιστηριακών συναλλαγών έφθασαν να ισοδυναμούν με το σύνολο της κυκλοφορίας του νομίσματος στις ΗΠΑ.

Η έκρηξη των τιμών των μετοχών είχε οδηγήσει τους δείκτες με τους οποίους κρίνεται η αξιοπιστία μιας μετοχής σε εξωφρενικά μεγέθη. Εξοικειωμένοι πλέον ιστορικά με τα φαινόμενα αυτά, πανομοιότυπα επαναλαμβανόμενα (εν Ελλάδι συνέβη το 1999), η συγκυριακή άνοδος και η πτώση των μετοχών ενός Χρηματιστηρίου δεν παρουσιάζει τόσο θεωρητικό ενδιαφέρον. Η έκρηξη της ανόδου του αμερικάνικου Χρηματιστηρίου και η πτώση της "Μαύρης Τρίτης" έχει ενδιαφέρον μόνο ως προς τη μορφή και τους μηχανισμούς που ενεργοποίησε, μιας και κυφορούσε νέα ενδιαφέροντα στοιχεία σε σχέση με τις αντίστοιχες κρίσεις του 19ου αιώνα, που ήταν περισσότερο προσδεδεδεμένες σε εμπορικά δεδομένα ή μεγάλα έργα υποδομής (σιδηρόδρομοι). Το ενδιαφέρον για το 1929 έγκειται στη μετατροπή της χρηματιστηριακής πτώσης σε βαθιά οικονομική ύφεση.

1.3. Η κρίση του 1929 στην Ελλάδα

Η «μαύρη Πέμπτη» της 24ης Οκτωβρίου 1929 θα περάσει απαρατήρητη στην Ελλάδα. Το ίδιο και οι επόμενες «μαύρες» μέρες για τα διεθνή χρηματιστήρια. Τα πρώτα τηλεγραφήματα των ξένων πρακτορείων περί χρηματιστηριακού πανικού θα δημοσιευτούν στον ελληνικό Τύπο σχεδόν μία

εβδομάδα μετά τη θυελλώδη έναρξη του κραχ.

Το γεγονός από μόνο του δείχνει όχι μόνο το επίπεδο ενημέρωσης, αλλά και γενικά το «καθυστερημένο» παντού στη χώρα. Ενδεικτικό είναι ότι ενώ η Γουόλ Στριτ φλέγεται κι αρχίζουν να παίρνουν φωτιά άλλα χρηματιστήρια, το ελληνικό ακολουθεί για αρκετό καιρό τη συνήθη πορεία του. Με μικροδιακυμάνσεις, που αποδίδονται στην κυβερνητική αστάθεια της Γαλλίας.

Καθυστερημένη η ενημέρωση για την κρίση, καθυστερημένες και οι επιπτώσεις της στην ελληνική οικονομία, αλλά και την πολιτική. Για πολλούς και διάφορους λόγους, που μπορούν να συνοψιστούν στον χαρακτήρα και τη δομή της οικονομίας της (κυρίως γεωργική, περιορισμένη βιομηχανία, κατεξοχήν ελλειμματική στις εξωτερικές συναλλαγές, εξαρτημένη από τον δανεισμό κ.ά.).

Η συζήτηση, που γίνεται αρχικώς στη χώρα, περιστρέφεται γύρω από το ερώτημα αν «η στενότης χρήματος» εκείνων των ημερών είναι συγκυριακή ή σύμπτωμα της κρίσης. Αν οφείλεται σε παραδοσιακά τραπεζικά κερδοσκοπικά «κόλπα» και στον πόλεμο που μαίνεται μεταξύ της νεοσύστατης Τραπέζης της Ελλάδος και της Εθνικής (μια σύγκρουση που δεν είναι μόνο οικονομική, αλλά και πολιτική - κομματική).

Στο μείζον ερώτημα αν υπάρχει ή όχι οικονομική κρίση, η κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου σπεύδει να δώσει κατηγορηματικά αρνητική απάντηση. Όπως αρνητικά απαντά στο ίδιο ζήτημα αν όσα συμβαίνουν διεθνώς (χρηματοπιστωτική - τραπεζική κρίση και οικονομική ύφεση) είναι δυνατόν να φθάσουν στη χώρα μας.

Διασκεδάζοντας τις εντυπώσεις και τους φόβους, ο ίδιος ο πρωθυπουργός δίνει και φραστικές εγγυήσεις για τη «δημόσια πίστη και τις καταθέσεις» (Νοέμβριος 1929)!

Οι «μαύρες μέρες» της Γουόλ Στριτ μοιάζουν απόμακρες και ξένες. Η εντύπωση που καλλιεργείται είναι πως δεν έχουν σχέση με την ελληνική οικονομία, που προχωρά με αισιοδοξία στο πρόγραμμα για τη σταθεροποίηση της δραχμής, τα μεγάλα παραγωγικά έργα, την ανασυγκρότηση, τις καλύτερες μέρες κ.λπ. κ.λπ.

Μάταια ο νεαρός καθηγητής Οικονομίας Ξ. Ζολώτας κρούει τον κώδωνα του κινδύνου, αν και λίγο διστακτικά: «Όλη η Αθήνα ρωτά, γράφει στα τέλη του 1929, υφίσταται οικονομική κρίσις εις την Ελλάδα;». Η καταφατική απάντηση δεν γίνεται γενικώς αποδεκτή. Όχι μόνο στη συγκεκριμένη συγκυρία, αλλά και τα επόμενα δυο-τρία χρόνια.

Ενώ η κρίση απλώνεται στον χρηματιστηριακό τομέα, στον τραπεζικό και την πραγματική οικονομία όλοι οι αρμόδιοι, ακόμη και το 1931, υποστηρίζουν ότι η Ελλάδα έχει αποφύγει τις χειρότερες συνέπειες. Αυτάρεσκα προβάλλονται ως απόδειξη οικονομικής υγείας οι τρεις συνεχόμενοι ισοσκελισμένοι προϋπολογισμοί (1929-1931).

Ούτε η αντιβενιζελική αντιπολίτευση, όμως, έχει καταλάβει τι συμβαίνει. Επιρρίπτει ευθύνες στην πολιτική της ΤτΕ (πολιτικός στόχος της είναι η συγχώνευση με την Εθνική) και στο σπάταλο κράτος. Άργησαν απελπιστικά πολιτικοί και οικονομολόγοι να αντιληφθούν ότι η παλιά διεθνής οικονομική τάξη είχε ανατραπεί. Έμειναν καθηλωμένοι σε οικονομικές αρχές του φιλελευθερισμού. Δηλαδή της κυρίαρχης τότε «ορθοδόξου οικονομίας» που κατέρρευε.

Ίσως αυτή να είναι και η μεγαλύτερη ομοιότητα μεταξύ της κρίσης του 1929-1933 και των ημερών μας, σε κυβερνητικό επίπεδο. Τυπικά, οι επιπτώσεις της κρίσης έγιναν αισθητές με τρία διαδοχικά κύματα: 1) Από την αρχή της κρίσης έως τον Σεπτέμβριο του 1931, όταν εγκαταλείπεται η σύνδεση της δραχμής με την αγγλική λίρα (μέσω στερλίνας συνδέεται η δραχμή με τον «χρυσό κανόνα»). 2) Από τη σύνδεση της δραχμής με το δολάριο έως την εγκατάλειψη του «κανόνα του χρυσού» τον Απρίλιο του 1932. 3) Από την κήρυξη πτώχευσης μέχρι την τυπική λήξη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης το 1933.

Το Ανώτατο Οικονομικό Συμβούλιο (ένα σώμα οικονομικών εμπειρογνομόνων που συστάθηκε τη δεκαετία του 1930) χωρίζει την περίοδο και τις επιπτώσεις της στην οικονομία σε πέντε στάδια. Σε καθένα αποδίδει κι ένα χαρακτηριστικό, με βάση τις εκτιμήσεις του για τις παρενέργειες που είχε: 1929: μικρή πτώση 1930:

γρήγορη πτώση της οικονομίας τέλος 1931: απότομη και κατακόρυφη πτώση 1932: μικρή άνοδος 1933: ακόμη μικρότερη άνοδος.

Πέρα από τις συγκεκριμένες οικονομικές επιπτώσεις της παγκόσμιας κρίσης του 1929-1933 στα καθ ημάς, προκύπτουν μερικά γενικότερα συμπεράσματα, με κάποια επικαιρότητα ενδεχομένως: Η βενιζελική κυβέρνηση, σε πρώτη φάση, έχει την πίστη ότι η στερλίνα και ολόκληρο το σύστημα δεν μπορεί να καταρρεύσει. Αυτό θα σήμαινε, υποτίθεται, το τέλος «της κεφαλαιοκρατικής δημοκρατικής τάξεως». Το επακόλουθο είναι ότι εξαντλείται στην αναζήτηση κεφαλαίων από το εξωτερικό, που δεν βρίσκει, αφού πια δεν είναι διαθέσιμα.

Όταν η παγκόσμια κρίση βιώνεται κυρίως ως νομισματική στην Ελλάδα, πολιτικοί και οικονομολόγοι αυτοσχεδιάζουν προσκολλημένοι σε θρυμματισμένες από την πραγματικότητα οικονομικές αρχές. Αποσπασματικά και χωρίς σχέδιο.

Ο αστικός κόσμος στο σύνολό του πίστευε ακόμη σ' ένα σύστημα διεθνών σχέσεων, το οποίο παράπαιε. Πόνταρε σε μια αδύνατη και ανέφικτη διεθνή συνεννόηση.

Η Ελλάδα παρακολουθούσε απλώς την οικονομική κρίση να εξελίσσεται. Έτσι, μοιραία η χώρα οδηγήθηκε στη χρεοκοπία το 1932. Ακριβώς την περίοδο που έτεινε να κλείσει τυπικά ο κύκλος της παγκόσμιας κρίσης.

Η Ελλάδα απέναντι στην κρίση ήταν σαν ένα πλοίο που κατέβασε τα πανιά και κινούνταν στο άγνωστο. Ο πανικός καταλαμβάνει το ελληνικό πιστωτικό σύστημα από τις 21 έως τις 26 Σεπτεμβρίου 1931. Δηλαδή, όταν αποφασίζεται η αποσύνδεση της αγγλικής λίρας από τον «χρυσό κανόνα» και αίρεται η μετατρεψιμότητα της δραχμής σε χρυσό (η μετατρεψιμότητα του ελληνικού νομίσματος γινόταν μέσω της στερλίνας). Μέσα σε έξι μέρες η Τράπεζα της Ελλάδος έχασε συνάλλαγμα συνολικής αξίας 3,6 εκατ. δολαρίων. Στο όργιο κερδοσκοπίας και φυγάδευσης κεφαλαίων στο εξωτερικό πρωτοστάτησαν όχι μόνο Έλληνες μεγαλοκαπιταλιστές, αλλά και τράπεζες.

Η Ελλάδα αντί να εγκαταλείψει τη χρυσή βάση, όπως η αγγλική λίρα, με την οποία ήταν έως τότε συνδεδεμένη, συνδέεται με το δολάριο. Δηλαδή, με άλλο

νόμισμα χρυσής βάσης (το δολάριο θα εγκαταλείψει αργότερα τον «χρυσό κανόνα»).

Η δραχμή εγκαταλείπει καθυστερημένα τη «χρυσή βάση». Επανέρχεται το καθεστώς αναγκαστικής κυκλοφορίας του παρελθόντος. Έτσι χρεοκοπεί το πρόγραμμα σταθεροποίησης της δραχμής που είχε αρχίσει από το 1927-1928 και στο οποίο βασιζόταν όλο το οικονομικό οικοδόμημα του βενιζελισμού.

Η κυβέρνηση κηρύσσει «στάση πληρωμών». Η Ελλάδα δεν μπορούσε πλέον να πληρώσει τα χρέη και τους τόκους από τον δανεισμό της. Ήταν η τέταρτη χρεοκοπία στη νεοελληνική Ιστορία (η πρώτη το 1827, η δεύτερη το 1843, η τρίτη το 1893).

Οι επιπτώσεις από το κραχ του 1929 στην πραγματική ελληνική οικονομία θα αρχίσουν να γίνονται βαθμιαία αισθητές. Από το πρώτο, όμως, στάδιο θα πληγούν οι εξαγωγές. Η κρίση χτυπά πρώτα τη γεωργία. Κυρίως ο καπνός και η σταφίδα, που είναι τα κατεξοχήν εξαγωγίμα προϊόντα της χώρας. Οι τιμές κατακυλάνε και η παραγωγή μένει αδιάθετη.

Στη γεωργική κρίση θα προστεθεί άμεσα, αλλά θα γίνει κάπως βραδύτερα αισθητός, ο δραστικός περιορισμός του μεταναστατευτικού συναλλάγματος, αλλά και του ναυτιλιακού.

Τα εμπόσματα των Ελλήνων μεταναστών στο εξωτερικό και ειδικά στις ΗΠΑ παίρνουν την κατιούσα. Το ίδιο συμβαίνει, σε ανάλογη κλίμακα, με το ναυτιλιακό συνάλλαγμα, καθώς πολλά πλοία στην εξέλιξη της κρίσης «δένουν». Η ανεργία στον χώρο της ναυτιλίας έχει άμεσες και ορατές επιπτώσεις.

Η κερδοσκοπία με τον χρυσό και το συνάλλαγμα, όσο η δραχμή διατηρεί τη μετατρεψιμότητά της, «συμπληρώνουν» το πρόβλημα. «Η χώρα πάσχει από κρίσιν του μεγάλου κέρδους», διαπιστώνει αρχές του 1930 ο Ξ. Ζολώτας.

Αλλά η κρίση θ αρχίσει να παίρνει εκρηκτικές διαστάσεις όταν κλείνουν οι στρόφιγγες του εξωτερικού δανεισμού. Οι οικονομικοί σχεδιασμοί της κυβέρνησης βρίσκονται στον αέρα και τα μεγάλα παραγωγικά έργα στη Μακεδονία, τη Θεσσαλία κ.α., που βασιζόνταν στον δανεισμό και αναμένονταν να αποδώσουν στο μέλλον, στοιχειώνουν.

Επέρχεται ουσιαστικά το τέλος του βενιζελικού προγράμματος οικονομικής ανοικοδόμησης, όταν όλες οι επίμονες προσπάθειες της κυβέρνησης στο Λονδίνο, το Παρίσι κ.α. για άμεσο δανεισμό πέφτουν στο κενό. Η τραγωδία αρχίζει όταν ο Βενιζέλος χάνει οριστικά τη «μάχη της δραχμής» τον Σεπτέμβριο του 1931. Δηλαδή, τότε που πολλές χώρες εγκαταλείπουν τον «κανόνα του χρυσού» (εξασφάλιση της σταθερότητας της ισοτιμίας των νομισμάτων μέσω της σύνδεσης του κυκλοφορούντος χρήματος με τον χρυσό στα αποθέματα μιας κεντρικής τράπεζας).

Η δραχμή συνδεδεμένη με τον «κανόνα» μέσω της αγγλικής λίρας, καθώς η τελευταία εγκαταλείπει τον κανόνα, βρίσκεται στη δίνη της κρίσης.

Η «βασίλισσα των νομισμάτων» συμπαρασύρει στην πτώση το ελληνικό νόμισμα. Ο πανικός, ετεροχρονισμένα, καταλαμβάνει και τη Σοφοκλέους. Οι πάντες καταριούνται τους οικονομολόγους, ενώ κανείς δεν ξέρει τι θα ξημερώσει. Παρά τις διαβεβαιώσεις Βενιζέλου ότι «έχει απόλυτον την πεποίθησιν για συγκράτηση και σταθερότητα του ελληνικού νομίσματος» και τα μέτρα που παίρνονται, το ντόμινο συνεχίζεται. Η ελληνική χρηματαγορά κλείνει επ' αόριστον.

Η επιμονή της κυβέρνησης, αλλά και των άλλων αστικών κομμάτων εξουσίας, να παραμείνει η δραχμή στον χρυσό κανόνα, μέσω της σύνδεσής της πλέον με το δολάριο, θα συσσωρεύσει νέα δεινά μετά το 1931. Η ελληνική χρηματοπιστωτική κρίση θα κορυφωθεί την άνοιξη του 1932, ενώ τα αποθεματικά σε χρυσό και συνάλλαγμα θα μειωθούν δραματικά. Το συνάλλαγμα θα φυγαδεύεται στο εξωτερικό και θα οργιάζουν κερδοσκοπικά παιχνίδια, με πρωταγωνιστή την Εθνική Τράπεζα. Ένα μόνο στοιχείο είναι πολύ χαρακτηριστικό: τα αποθέματα σε χρυσό και συνάλλαγμα στην ΤτΕ το 1928 ήταν της τάξης των 4,3 δις. δραχμών και τον Μάιο του 1932 μόλις 176 εκ. Όλα αυτά είχαν, φυσικά, επιπτώσεις στην παραγωγή, τα εισοδήματα -ειδικά τα λαϊκά, την απασχόληση, την κατανάλωση. Η ανεργία καλπάζει, η αξία της εργασίας μειώνεται δραματικά. Από τις στατιστικές προκύπτει ότι οι μισθωτοί, που δεν έχουν χάσει τη δουλειά τους, βρίσκονται στο όριο της επιβίωσης σε όλη την ευρύτερη περίοδο.

Επίσημως η ανεργία από τις 75.000 το 1928 εκτοξεύτηκε στις 237.000 το 1932.

Οι τιμές καταναλωτή υπερδιπλασιάστηκαν, ενώ οι μισθοί παρακολουθούσαν την κατακόρυφη άνοδο από πολύ μακριά... Υπάρχει η εντύπωση ότι στη χώρα μας δεν παρατηρήθηκαν τα ακραία μαζικά φαινόμενα των επιπτώσεων που είχε η κρίση αλλού. Πρόκειται για λανθασμένη εντύπωση. Ένα ξεφύλλισμα του Τύπου της εποχής πείθει για το αντίθετο και τη δυστυχία μεγάλων τμημάτων του αγροτικού και αστικού πληθυσμού. Άλλωστε στη χώρα μας εκείνη την περίοδο, μετά το δράμα της μικρασιατικής καταστροφής και τους 1,5 εκατ. πρόσφυγες, η φτώχεια ήταν ενδημικό φαινόμενο. Το νέο είναι ότι και η πείνα από ατομικό γίνεται κοινωνικό φαινόμενο. Η κατάσταση πυροδότησε δυναμικές κινητοποιήσεις των εργαζομένων, που πολλές φορές πήραν άγριες διαστάσεις.

Η «πάλη των τάξεων» παίρνει πρωτοφανείς διαστάσεις. Το κράτος και οι εργοδότες κατέφυγαν στον αυταρχισμό, στην αστυνομοκρατία και τη στρατοκρατία. Από την άποψη αυτή είναι πολύ χαρακτηριστικό ότι ο πρωθυπουργός Ελ. Βενιζέλος αποκαλείται στον κομμουνιστικό Τύπο «δικτάτορας». Σε πολιτικό επίπεδο, οι πολιτικές επιπτώσεις της κρίσης ήταν η ήττα του Βενιζέλου και η αυτοεξορία του από την Ελλάδα. Ακόμη η χρεοκοπία του δικομματισμού της εποχής (Φιλελεύθεροι - Λαϊκοί) και η αδυναμία κυβερνητικής αυτοδυναμίας. Η κατάληξη ήταν η επιβολή της βασιλομεταξικής δικτατορίας της 4ης Αυγούστου 1936

1.4. Η Πετρελαϊκή κρίση της δεκαετίας του 1970

Το 1972 και κατόπιν στο 1979 είχαμε τις δύο πετρελαϊκές κρίσεις. Οι σημαντικότερες πετρελαιοπαραγωγικές χώρες συνεργάστηκαν στα πλαίσια του ΟΡΕC (του Οργανισμού Χωρών-Εξαγωγέων Πετρελαίου) και μείωσαν την παραγωγή τους με σκοπό να εκβιάσουν αύξηση της τιμής του «μαύρου χρυσού». Με άλλα λόγια λειτούργησαν ως καρτέλ, ως μονοπώλιο. Πράγματι το 1972 και το 1979 η τιμή των καυσίμων αυξήθηκε κατακόρυφα με αποτέλεσμα πληθωριστικές τάσεις. Προφανώς αυτές οι τάσεις εμπίπτουν σε αυτό που ονομάσαμε πληθωρισμός προσφοράς δεδομένου ότι λειτούργησαν αυξάνοντας το κόστος της ενέργειας και των μεταφορών.

Μέχρι την εμφάνιση του στασιμο-πληθωρισμού, οι κυβερνήσεις ακολουθούσαν μια σχετικά απλή συνταγή: Κάθε φορά που μειωνόταν ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ κάτω από κάποιο ελάχιστο ποσοστό (π.χ. 2%), αύξαναν τα κρατικά έξοδα (π.χ. κάνοντας περισσότερα δημόσια έργα) ή μείωναν τα επιτόκια με σκοπό να δώσουν μια ώθηση στη συνολική ζήτηση προϊόντων και έτσι να αναχαιτίσουν μια ύφεση και άνοδο της ανεργίας. Βλέπεις για πολλά χρόνια μετά τον μεσοπόλεμο, οι κυβερνήσεις ζούσαν με την αγωνία μιας κρίσης αντίστοιχης εκείνης του 1929-1935.

Όταν όμως αντίκρισαν το «τέρας» του στάσιμο-πληθωρισμού στη δεκαετία του 1970, φοβήθηκαν και αποφάσισαν (άλλες γρηγορότερα και άλλες με καθυστέρηση κάμποσων ετών) ότι είναι προτιμότερο να επικεντρώσουν με επιτυχία την προσοχή τους στην τιθάσευση του πληθωρισμού, παρά να προσπαθούν ανεπιτυχώς να δαμάσουν ταυτόχρονα και τον πληθωρισμό και την ανεργία. Αυτή η αλλαγή προσανατολισμού υποστηρίχτηκε έντονα από μερίδα οικονομολόγων οι οποίοι, αφού «απέβαλαν» τις θεωρίες του Keynes, επέστρεψαν στις κλασικές απόψεις περί του ρόλου του κράτους. Το κράτος πρέπει να διασφαλίζει τη σταθερότητα των τιμών και να αφήνει την αγορά μόνη της να ρυθμίζει το ΑΕΠ και την ανεργία. (Τις απόψεις δηλαδή που, υπό το φάσμα της Μεγάλης Κρίσης, είχε απορρίψει ο Keynes.)

Πρώτη διδάξασα ήταν η Βρετανική κυβέρνηση υπό την Κ^α Thatcher. Η πολιτική που εφάρμοσε είχε έναν και μοναδικό στόχο: την πάταξη του πληθωρισμού. Βασικά μέσα για την επίτευξή του ήταν η μείωση των κρατικών κονδυλίων (ή τουλάχιστον η μείωση του ρυθμού ανόδου τους) και τα υψηλά επιτόκια (τα οποία απέτρεπαν το δανεισμό). Το αποτέλεσμα ήταν άμεσο. Από περίπου 20% το 1980 ο πληθωρισμός στη Βρετανία έπεσε στο 3.8% το 1983 και στο 2.6% το 1986. Όμως ταυτόχρονα η ανεργία ανέβηκε από το 6% το 1980 στο 12.4% το 1983 και το 13% το 1986. Σε κάποιες άλλες χώρες, όπως η Γαλλία, οι κυβερνήσεις προσπάθησαν να δαμάσουν τον πληθωρισμό χωρίς όμως να είναι διατεθειμένες, όπως η Βρετανική κυβέρνηση, να αφήσουν την ανεργία να φτάσει σε επίπεδα που θύμιζαν το 1933. Σύντομα όμως (μετά το 1983/4) και αυτές κατέληξαν να ακολουθούν παρόμοια πολιτική αφού συνειδητοποίησαν ότι ο πληθωρισμός δεν «αντιδρούσε» όπως θα ήθελαν στην ήπια «θεραπεία».

Έτσι φτάσαμε στα μέσα της δεκαετίας του 1980 όπου οι περισσότερες κυβερνήσεις του βιομηχανικού Βορρά εφάρμοσαν έντονες αντιπληθωριστικές πολιτικές. Όπως και στη Βρετανία οι προσπάθειες αυτές στέφθηκαν από επιτυχία: Ο πληθωρισμός έπεσε σε επίπεδα συγκρίσιμα με εκείνα της χρυσής εποχής της αρχής της δεκαετίας του 1960. Σήμερα ο μέσος όρος του πληθωρισμού στη Ευρωπαϊκή Ένωση δεν προβλέπεται να ξεπεράσει το 3%. Όμως το κόστος ήταν μεγάλο: Η ανεργία, κατά μέσο όρο, παραμένει σταθερά πάνω από το 10% σε ολόκληρη την Ευρώπη. Και στη χώρα μας όπου, μετά από την εφαρμογή ανάλογης αντι-πληθωριστικής πολιτικής, ο πληθωρισμός υποχώρησε στη δεκαετία του 1990 κατά περίπου 20%, η ανεργία και εδώ ξεπέρασε το 10%.

1.5. Η κατάσταση πριν από την κρίση

Προτού κλονιστούν τα παγκόσμια οικονομικά συστήματα από την κρίση του 2008, το κλίμα στην οικονομία χαρακτηριζόταν από πληθώρα οικονομολόγων ως ελπιδοφόρο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούσαν δειγματοληπτικά οι κτηματομεσιτικές αγορές, καθώς και οι τιμές πετρελαίου, οι οποίες είχαν ανοδική ξέφρενη πορεία με ασθενικά αυξανόμενες «προοπτικές» ζήτησης. Συγκεκριμένα, τον Ιούλιο του 2007 η τιμή του πετρελαίου ανά βαρέλι είχε φτάσει στη μέγιστη τιμή των 147 δολαρίων. Η αδικαιολόγητη αυτή αύξηση καθώς και η ξηρασία, προκάλεσαν άνοδο στις τιμές των τροφίμων και αποτέλεσαν τον οϊωνό της κρίσης. Οι τράπεζες, παρόλα αυτά, «έβλεπαν» υψηλά κέρδη από τις πιστώσεις που σχεδίαζαν να χορηγήσουν στο κτηματομεσιτικό τομέα, λόγω ακριβώς της πλασματικά ανοδικής πορείας της αγοράς, ενώ από τις πιστώσεις αυτές μπορούσαν να επωφεληθούν και οι πελάτες με χαμηλό εισόδημα.

Όταν αυξήθηκαν, ωστόσο, οι αξίες των κατοικιών, οι ιδιοκτήτες που απέκτησαν κατοικίες με στεγαστικά δάνεια, δανειοδοτήθηκαν περαιτέρω υποθηκεύοντας την επιπρόσθετη αξία. Οι τράπεζες ύστερα τα δάνεια αυτά τα συνέθεταν σε πολύπλοκα επενδυτικά προϊόντα με υψηλή απόδοση και τα πούλαγαν σε επενδυτικές εταιρείες. Οι αγοραστές των προαναφερθέντων ομολόγων, εν

συνεχεία, τα πωλούσαν στην αγορά σε νέους επενδυτές ως «αξιόπιστα» ομόλογα και «αξιόπιστες» μετοχές.

Κεφάλαιο 2. Παγκόσμια οικονομική κρίση

2.1. Η έναρξη της κρίσης

Όταν στις ΗΠΑ άρχισε η πτώση της αξίας των κατοικιών, οι δανειολήπτες με χαμηλό εισόδημα αντιμετώπισαν άμεσες δυσκολίες στην αποπληρωμή των δόσεων εξόφλησης, με συνέπεια οι τράπεζες να κατασχέσουν τις κατοικίες τους. Και όταν αυτές προωθήθηκαν προς πώληση για να αποφέρουν ρευστό στις τράπεζες, τότε αυξήθηκε ακόμη περισσότερο η προσφορά με αποτέλεσμα να σημειωθούν μεγαλύτερες πτώσεις στις αξίες τους. Ως φυσικό επακόλουθο των παραπάνω, ήταν να σημειωθεί προοδευτική ισχυρή πτώση στα ομόλογα που βασίζονταν στα ενυπόθηκα δάνεια, ενώ η κατάσταση αυτή έκρουε δυνατά για πρώτη φορά τον κώδωνα του κινδύνου σε όλες τις χρηματοοικονομικές εταιρίες. Παρόλο που δεν άλλαζαν οι όροι πληρωμής προς τους καταθέτες, οι τράπεζες βίωσαν προβλήματα κεφαλαίου, επειδή η περιουσία τους έχασε απότομα την αξία της.

Το πρόβλημα ρευστοποίησης που αντιμετώπισαν οι τράπεζες έπρεπε οπωσδήποτε να λυθεί με πίστωση από άλλα χρηματοοικονομικά ιδρύματα, αλλά η λύση αυτή ήταν ασαφής και περιείχε εγγενή μεγάλο ρίσκο, με συνέπεια να αυξάνει ακόμη περισσότερο το κόστος της πίστωσης. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, οι τράπεζες να αρνούνται να δανειοδοτήσουν περαιτέρω τους ήδη υπάρχοντες δανειολήπτες, ως αναμενόμενη δε συνέπεια του γεγονότος αυτού, ήταν μία απελπιστική συρρίκνωση του οικονομικού συστήματος. Στις αγορές άρχισε να επικρατεί κλίμα έλλειψης εμπιστοσύνης και οι προβληματικές τράπεζες άρχισαν να καταρρέουν. Τότε ήταν που η οικονομική κρίση άρχισε να επηρεάζει, αισθητά πλέον και τον παραγωγικό τομέα. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της τιμής του

πετρελαίου: Ακριβώς πριν από την κρίση, οι τιμές του πετρελαίου ακολουθώντας μία ανοδική πορεία έφτασαν στα υψηλότερα όρια όλων των εποχών. Τον Ιούνιο η τιμή πετρελαίου ανά βαρέλι έφτασε τα 147 δολάρια. Οι χώρες που το εξήγαγαν ήταν ευχαριστημένες αλλά δεν θα μπορούσε να ειπωθεί το ίδιο και για τους καταναλωτές, οι οποίοι με δυσφορία έβλεπαν τις τιμές να φτάνουν σε επίπεδα ρεκόρ.

Οι χώρες αξιολογώντας ότι οι τιμές θα παραμείνουν στα επίπεδα αυτά, διαμόρφωσαν ανάλογους προϋπολογισμούς. Με το ξεκίνημα της χρηματοοικονομικής κρίσης στις αγορές, επικράτησε η άποψη ότι θα μειωθεί η ζήτηση πετρελαίου, προκαλώντας ταχεία πτώση των τιμών και έτσι στα μέσα του Οκτωβρίου η τιμή του βαρελιού του αργού πετρελαίου έπεσε κάτω από τα 70 δολάρια με πτώση της τάξης του 50%. Αντιλαμβάνεται κανείς από τα προαναφερθέντα ότι, η επίδραση των γεγονότων έφερε αρνητική ψυχολογία σε όλα τα επίπεδα των αγορών, η οποία λιμνάζουσα για μεγάλο χρονικό διάστημα, κατέστρεψε ολοσχερώς κάθε ιδέα οικονομικής ανάκαμψης, ανακυκλώνοντας τον φαύλο κύκλο.

2.2. Οι επιπτώσεις της κρίσης

Αρχικά στην οικονομία και ιδιαίτερα στους επενδυτές, επικρατούσε μια ανησυχία λόγω της απότομης σμίκρυνσης των αγορών. Το εύρος της χρηματοοικονομικής κρίσης έπειτα ήταν τόσο μεγάλο που επηρέασε εξολοκλήρου τις παγκόσμιες αγορές, ενώ η άνοδος της τιμής του χρυσού ήταν ένας δείκτης του κλίματος ανασφάλειας που επικρατούσε. Η κρίση αυτή παρομοιάστηκε με το οικονομικό κραχ του 1929 που βίωσαν οι ΗΠΑ. Εκείνη την περίοδο η Αμερική υπέστη τεράστιες ζημιές, η ανεργία έφτασε σε επίπεδα ρεκόρ και τα ίχνη της ήταν ορατά για αρκετό καιρό. Για να λυθεί ωστόσο το υπαρκτό δανειοδοτικό πρόβλημα έγιναν σημαντικές παρεμβάσεις ώστε να μην αυξηθεί η ανεργία και η στασιμότητα στις αγορές. Οι ΗΠΑ, γνωστές για την φιλελεύθερη οικονομική πολιτική που ασκούν, κράτησαν στην αρχή τις κρατικές παρεμβάσεις σε χαμηλά επίπεδα. Λόγω της γρήγορης διόγκωσης του προβλήματος που δημιουργούσε ένα “domino effect” δεν δίστασαν να παρεκκλίνουν από τις πάγιες φιλελεύθερες αντιλήψεις τους και να κρατικοποιήσουν κάποιες τράπεζες, κόντρα στην μέχρι

τότε οικονομικο-κοινωνικής φιλοσοφία της μη παρέμβασης στην αχαλίνωτη εξέλιξη των αγορών.

Η παρούσα χρηματοπιστωτική κρίση ξεκίνησε από τον χρηματοπιστωτικό τομέα με τα λεγόμενα «τοξικά ομόλογα». Στη συνέχεια, ωστόσο, εξαπλώθηκε στον πραγματικό τομέα της διεθνούς οικονομίας, σημειώνοντας μια δραματική μείωση της παγκόσμιας ζήτησης και οπισθοχώρηση της βιομηχανικής παραγωγής, με αποτέλεσμα να υπάρξει περαιτέρω αποδυνάμωση-συρρίκνωση της διεθνούς οικονομίας και ραγδαία αύξηση της ανεργίας. Το πρωτοφανές μέγεθος της διεθνούς οικονομικής κρίσης, οδήγησε σε μια προσπάθεια συντονισμένης αντίδρασης των κυβερνήσεων, των κεντρικών τραπεζών και των διεθνών οργανισμών, προκειμένου να αποτραπεί η περαιτέρω όξυνση της κατάστασης και να υπάρξει σταδιακή αποκατάσταση των συνθηκών ομαλότητας στην οικονομία. Με άλλα λόγια, επικράτησε κλίμα πανικού, ο οποίος επέφερε αναπότρεπτες δυσμενείς συνέπειες μόνιμης ανησυχίας τόσο στους πολίτες όσο και στις κυβερνήσεις όλων των κρατών.

Στη ζώνη του ευρώ, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα προχώρησε σε διαδοχικές μειώσεις του βασικού επιτοκίου, ενώ αρκετές κεντρικές τράπεζες προχώρησαν σε παρεμβάσεις στις αγορές ή ακόμη και σε απευθείας χρηματοδοτήσεις των επιχειρήσεων. Επίσης, πάρα πολλές κυβερνήσεις μπροστά στην καλπάζουσα δυσμενή εξέλιξη των γεγονότων, αναγκάστηκαν, φοβούμενες τα χειρότερα, να χρηματοδοτήσουν με ρευστό κρατικό χρήμα τους τραπεζικούς οργανισμούς, οι οποίοι αδυνατούσαν να ανταπεξέλθουν στην μεγάλη ζήτηση για ρευστότητα στην αγορά.

Στην Ελλάδα, είχαμε το γνωστό «πακέτο των 28 δισ.» για τη στήριξη του εγχώριου πιστωτικού συστήματος, το οποίο επηρεάστηκε από τη διεθνή κρίση, με μικρότερη όμως ένταση σε σχέση με άλλες χώρες. Σε αυτό συνέβαλλαν σε ένα βαθμό το μικρό μέγεθος και η εσωστρέφεια της ελληνικής οικονομίας, καθώς και το γεγονός ότι οι ελληνικές τράπεζες είχαν αποφύγει την έκθεση σε «τοξικά», όπως αποδείχτηκε, προϊόντα, εστιάζοντας σε πιο παραδοσιακές-συντηρητικές δραστηριότητες.

Ωστόσο, ο αντίκτυπος της διεθνούς οικονομικής κρίσης στην εγχώρια ελληνική αγορά, έχει κάνει ήδη την εμφάνισή του, με επιβράδυνση των περισσότερων οικονομικών δεικτών. Το 2009 αποτελεί μία χρονιά αυξημένης αβεβαιότητας, κατά την οποία η εμπιστοσύνη στην οικονομία έχει αποσταθεροποιηθεί, οι επιχειρηματικές προσδοκίες έχουν υποχωρήσει, η παραγωγή έχει μειωθεί, η ανεργία διογκώνεται, τα εισοδήματα περιορίζονται και εντάθηκε η διεύρυνση των κοινωνικών ανισοτήτων. Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τα γνωστά δημοσιονομικά προβλήματα της χώρας, τα οποία προηγούνταν χρονικά της οικονομικής κρίσης, αποτέλεσαν και αποτελούν ένα εκρηκτικό μείγμα για την ανηφορική πορεία προς την ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή.

Σήμερα, μετά την κρατική ενίσχυση των 28 δις. προς τις τράπεζες, αλλά και τις ενισχυτικές παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα έχει αποκτήσει μία επάρκεια ρευστότητας, την οποία ωστόσο δείχνει δισταγμό να διοχετεύσει στην αγορά. Παρά τις διαδοχικές μειώσεις των βασικών επιτοκίων, οι τράπεζες εξακολουθούν να εφαρμόζουν την πολιτική των χορηγήσεων υψηλών επιτοκίων. Επιπλέον, εφαρμόζοντας πολύ αυστηρότερα κριτήρια στη χορήγηση των πιστώσεων, έχουν περιορίσει τις διευκολύνσεις προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και χορηγούν με αδικαιολόγητη φειδώ στεγαστικά δάνεια, με δυσμενείς συνέπειες για τις κατασκευές και τους άμεσα με αυτές συνδεδεμένους κλάδους, οι οποίοι επηρεάζουν ολόκληρη την αγορά.

Για την επούλωση της οικονομικής αυτής δυσχέρειας που δημιουργήθηκε ως απόρροια της διστακτικότητας των τραπεζών να διοχετεύσουν την κρατική ενίσχυση των 28 δις. στην αγορά, θεωρήθηκε αναγκαία η υιοθέτηση ενός συστήματος κρατικού παρεμβατισμού με κύριο στόχο την αναβίωση και την επανεκκίνηση της τεταμένης παραγωγικής διαδικασίας της αγοράς. Δυστυχώς όμως, η προσδοκία αυτή δεν επιτεύχθηκε διότι τα τραπεζικά ιδρύματα φάνηκαν αδικαιολόγητα διστακτικά απέναντι στην χρηματοδότηση των αγορών, εκμεταλλευόμενες προς ίδιον όφελος τα επιχορηγηθέντα χρήματα και όχι προς όφελος των επιχειρήσεων. Αβίαστα συνάγεται από τα προαναφερθέντα η επιβεβαίωση της οικονομικής αντίληψης του Κένυς σύμφωνα με την οποία θα έπρεπε να παρέμβει το ίδιο το κράτος με την δυναμική και σε ευρύ επίπεδο εκτέλεση δημόσιων δαπανών, δηλαδή την εκτέλεση έργων και δημόσιων

επιχειρήσεων, με στόχο την αύξηση των μονάδων εργασίας και παραγωγής και την αναθέρμανση της αγοράς, εν' ανάγκη και με την αύξηση του δημοσίου χρέους.

Οι δημόσιες δαπάνες μπορούν επίσης να πάρουν τη μορφή διαφόρων ειδών επιδομάτων και ενισχύσεων με κύριο πάντα στόχο την αναδιανομή και την επανόρθωση της ισορροπίας του συστήματος. Επειδή ακριβώς αγνοήθηκε στην παρούσα οικονομική κρίση, η οικονομική φιλοσοφία της θεωρίας του Κένυς, για το λόγο αυτό και αναγκάστηκαν τα κράτη να υιοθετήσουν μέτρα εποπτικού ελέγχου διαχείρισης του χρήματος εκ μέρους των τραπεζικών ιδρυμάτων, αποδεικνύοντας έτσι την παταγώδη αποτυχία της εσφαλμένης παρέμβασής τους.

Έγινε ολοφάνερο πια, ότι η επιχορήγηση οικονομικής βοήθειας προς τις τράπεζες σε περιόδους κρίσεων είναι πλήρως αντίθετη με την πολιτική του Κένυς, ο οποίος επιζητά αύξηση των ελλειμμάτων στις περιόδους κρίσεων, τα οποία και θα χρηματοδοτούνται από τα πλεονάσματα των οικονομικά ευνοϊκότερων περιόδων. Τούτο βέβαια προϋποθέτει την ύπαρξη πλεονασμάτων από άλλες ευνοϊκότερες περιόδους, πράγμα το οποίο είναι αμφίβολο κατά πόσο προϋπήρχε. Με δεδομένο επίσης ότι η ζήτηση είναι περιορισμένη λόγω της συνεχούς μείωσης των εισοδημάτων, ο Κένυς πρότεινε ως τρόπους αντιμετώπισης της κρίσης την αύξηση των κρατικών δαπανών, την επέκταση των δημοσίων έργων και την εξάπλωση του κρατικού παρεμβατισμού σε καίριους για την οικονομία κλάδους, όπως ο κλάδος των υποδομών, ως μορφή πυροδότησης της ζήτησης και ενεργοποίησης του οικονομικού κύκλου. Διεξοδικότερη αναφορά στις ιδέες και την πολιτική της κενυσιανής θεωρίας εκτίθεται σε κύριο μέρος της παρούσας εργασίας

Με δεδομένο ωστόσο το γεγονός ότι δεν υπήρξε επαρκή χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας, αυτό είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία κλίματος ασφυξίας στην αγορά εξαιτίας τόσο της ανυπαρξίας νέων επιχειρήσεων και της αύξησης του κινδύνου επιχειρηματικότητας όσο και λόγω της αύξησης της ανεργίας.

Επιπλέον πολλές επιχειρήσεις είτε κινδυνεύουν να κλείσουν, είτε να περιορίσουν σημαντικά τις δραστηριότητές τους με δυσμενές επακόλουθο για την οικονομία

και την κοινωνία. Στο σύνολο της οικονομίας, δηλαδή πλήθος μικρομεσαίων επιχειρήσεων και ελεύθερων επαγγελματιών αντιμετωπίζουν σοβαρότατα προβλήματα επιβίωσης με μη αναστρέψιμες επιπτώσεις στην παραγωγή, την απασχόληση και την ανάπτυξη.

Ήδη υπάρχει μεγάλη αύξηση της ανεργίας, το συνολικό μέγεθος της οποίας δεν αποτυπώνεται λόγω της ιδιότυπης περιοδικότητας, αλλά και της έντασής της στις ελαστικές μορφές απασχόλησης. Παρά τις προβλέψεις για σταδιακή ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας κατά τη διάρκεια του επόμενου έτους, δεν μπορεί να υπάρξει εφησυχασμός. Η ελληνική οικονομία, πέραν των πιέσεων που έχει υποστεί από τη διεθνή κρίση, βρίσκεται αντιμέτωπη με τα γνωστά διαρθρωτικά προβλήματα, όπως αποτυπώνονται και στα δημοσιονομικά μεγέθη (δηλαδή στο έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, το δημοσιονομικό έλλειμμα και το δημόσιο χρέος).

Παρατηρείται:

- συνεχής επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας,
- αναποτελεσματικότητα του φόρο-εισπρακτικού μηχανισμού, των δημοσίων δαπανών και του κοινωνικού κράτους,
- μεγάλη εξάρτηση από τον δανεισμό,
- μεγάλη διστακτικότητα, έως αποχή, για επενδύσεις.

Οι κινήσεις πανικού έχουν λιγοστεψει σε σχέση με την περίοδο που ξέσπασε η κρίση, ενώ σιγά σιγά η κατάσταση αρχίζει να εξισορροπείται και η κινητικότητα και οι πτώσεις στα χρηματιστήρια έχουν μειωθεί. Το δολάριο επιπλέον έχει ανατιμηθεί. Δεν προκαλούν πλέον πανικό στις χρηματοοικονομικές αγορές οι ειδήσεις σχετικά με τις ζημιές που έχουν υποστεί κάποιες τράπεζες. Οι ειδικοί ωστόσο διασαφηνίζουν ότι η κρίση θα τελειώσει σε διάστημα δύο ετών. Προβλέπεται ακόμη ότι οι τράπεζες στις οποίες χορηγήθηκαν ενέσεις

ρευστότητας να βγουν πιο ισχυρές από την κρίση. Οι ανακοινώσεις πτωχεύσεων που ήρθαν από μεγάλες εταιρίες χειροτέρεψαν την ήδη δυσμενή κατάσταση των αγορών, ενώ οι οικονομικές ενισχύσεις αν και αρχικά προορίζονταν για την τραπεζική αγορά άρχισαν να συμπεριλαμβάνουν και τις εταιρίες του παραγωγικού τομέα οι οποίες αντιμετώπιζαν δυσκολίες λήψης δανείων. Η Ιαπωνία για παράδειγμα ανακοίνωσε μια οικονομική ενίσχυση για την υποστήριξη των εταιριών του παραγωγικού τομέα.

Μαζί με την κρίση παρουσιάστηκε η ανάγκη παγκόσμιας αναδιοργάνωσης. Η ανακοίνωση οικονομικών ενισχύσεων εξάλειψε την έλλειψη εμπιστοσύνης που επικρατούσε στις χρηματαγορές, ενώ διεθνείς οργανισμοί όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (IMF) και η Παγκόσμια Τράπεζα επεμβαίνοντας προσπάθησαν να εμποδίσουν την διεύρυνση της κρίσης. Η ομοσπονδιακή τράπεζα των ΗΠΑ (FED) μείωσε τα επιτόκια ανακουφίζοντας τις αγορές, ενώ αρκετές είναι οι χώρες που έχουν κατανοήσει ότι πρέπει να κινηθούν από κοινού για την επίλυση των οικονομικών και όχι μόνο προβλημάτων που επέφερε η κρίση.

«Η κρίση δεν έχει τελειώσει ακόμη και θα εξακολουθεί να υφίσταται όσο υπάρχει υψηλή ανεργία και όσο αυτή αυξάνεται. Μπορεί τα χειρότερα να έχουν περάσει, όμως η σταθερή ανάκαμψη αργεί». Αυτά δήλωσε πριν από μέρες ο πρόεδρος του Eurogroup. Και συνέχισε ότι η πορεία της ανάκαμψης θα εξαρτηθεί και από τη στρατηγική εξόδου των τραπεζών και των χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων από τα κρατικά προγράμματα στήριξης, η οποία θα πρέπει να είναι συντονισμένη και να μην γίνει πρόωρα. Εξάλλου, στην έκθεση της Κεντρικής Τράπεζας (FED) που δόθηκε στη δημοσιότητα στις 2 του Σεπτεμβρίου 2009 αναγράφεται ότι η καταστροφή αποφεύχθηκε, αλλά η αμερικανική οικονομία δεν μπήκε ακόμη σε πορεία σταθερής ανάκαμψης. Και ως δυσόιωνο γεγονός η διοίκηση της FED αναφέρει ότι η ανεργία που πλήττει βίαια ολόκληρη πλέον την αμερικάνικη επικράτεια αναμένεται να επιδεινωθεί. Αναφέρει η έκθεση ότι η FED «από την έναρξη της οικονομικής κρίσης, πριν από δύο χρόνια, χάθηκαν στις ΗΠΑ 6,7 εκατ. θέσεις μόνιμης εργασίας και έτσι σήμερα ο συνολικός αριθμός των ανέργων φτάνει στα 15 εκατ., κάτι που αποτελεί βαθιά πληγή και ντροπή για την οικονομία

των ΗΠΑ. Τα ίδια όμως συμβαίνουν και σχεδόν σε όλα τα κράτη της Ευρώπης, με ισχυρές ή ασθενείς οικονομίες αδιάκριτα.

Αντιθέτως, ο πρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας Ρόμπερτ Ζέλιτ είναι αισιόδοξος και βλέπει την πιθανότητα μιας πραγματικής ανάκαμψης της παγκόσμιας οικονομίας. Την αισιόδοξη αυτή πρόβλεψη τη στηρίζει στην πολύ ικανοποιητική πορεία που ακολουθεί εσχάτως η οικονομία της Κίνας, καθώς και στη βελτίωση που παρατηρείται και σε άλλες ασιατικές οικονομίες. Εντούτοις, ο οικονομολόγος-αναλυτής καθηγητής Νουριέλ Ρουμπίνι εμφανίζεται έντονα απαισιόδοξος και τονίζει ότι η Κίνα δεν μπορεί να θεωρηθεί ακόμη η ατμομηχανή της παγκόσμιας οικονομίας, καθώς το ΑΕΠ της χώρας αυτής φτάνει μόλις τα 3 τρισ. δολάρια, έναντι 15 τρισ. δολαρίων του ΑΕΠ των ΗΠΑ. Και η συνολική ετήσια κατανάλωση στο 1 τρισ. δολάρια, έναντι 10 τρισ. δολαρίων στις ΗΠΑ.

Ο Ρουμπίνι συνεχίζει ότι η διεθνής κοινότητα μέχρι σήμερα δεν έκανε τίποτα περισσότερο για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης, παρά να κοινωνικοποιήσει τις τραπεζικές ζημιές, δηλαδή να τις φορτώσει στους ώμους των λαών. Και θεωρεί έπειτα ότι η ανάκαμψη εμποδίζεται από δύο «βαρίδια». Από την υψηλή ανεργία αλλά και από τα υπέρογκα χρέη δημοσίου και ιδιωτών, προβλέποντας ότι σύντομα το συνολικό δημόσιο χρέος στην υφήλιο θα φτάσει στα 10 τρισ. δολάρια, ποσό τεράστιο, που ενδέχεται να προκαλέσει μια νέα σοβαρή κρίση, καθώς θα δημιουργηθούν δυσκολίες στην εξυπηρέτησή του.

2.3. Τα μέτρα που ελήφθησαν

Χωρίς καμία απολύτως εξαίρεση, η οικονομική κρίση η οποία και ξεκίνησε στις ΗΠΑ, επηρέασε όλες τις οικονομίες των υπολοίπων χωρών. Στη προσπάθειά τους να την μετριάσουν, κρατικοποίησαν κάποιες τράπεζες, ενώ άλλες χώρες, όπως η Ιρλανδία, ανακοίνωσαν κρατική εγγύηση στις καταθέσεις, διάφορες έκτακτες κρατικές ενισχύσεις και ενέσεις ρευστότητας σε τράπεζες που αντιμετώπιζαν

δυσκολίες (τα πλέον γνωστά «πακέτα βοήθειας των 28 δις.»). Σε χρηματοοικονομικές κρίσεις είναι φυσικό να επικρατεί πανικός γεγονός το οποίο και ωθεί τους καταθέτες να κάνουν ανάληψη των χρημάτων τους από τις τράπεζες. Ως αποτέλεσμα η τραπεζική αγορά διογκώνει ακόμη περισσότερο το ήδη μεγάλο πρόβλημα της ρευστότητας. Για το λόγο αυτό αρκετές χώρες προτίμησαν να ανακοινώσουν κρατικές εγγυήσεις στις καταθέσεις ή ακόμη και να αυξήσουν τα ποσά των εγγυήσεων.

Από την άλλη αν δεν διασωθούν οι τράπεζες που αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστοποίησης τότε θα αυξηθεί η ανασφάλεια που ήδη επικρατεί στις αγορές, κορυφώνοντας ακόμα περισσότερο την κρίση, ενώ αν αυτές πτωχεύσουν, τότε το προσωπικό που θα μείνει άνεργο θα επηρεάσει αρνητικά τα ιδρύματα των κοινωνικών ασφαλίσεων και την ζήτηση στην αγορά. Για αυτό ακριβώς τον λόγο η καλύτερη επιλογή είναι η κρατικοποίηση των τραπεζών ή οι ενέσεις ρευστότητας.

Είναι σημαντικές οι ενέργειες διάσωσης των χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων διότι η καθεμία είναι στενά συνδεδεμένη με την άλλη. Άλλωστε αυτή είναι η πιο δραστική πολιτική σύμφωνα με τις περισσότερες κυβερνήσεις. Παρόλα αυτά δεν πρέπει να μείνει ασχολίαστο το γεγονός ότι οι ενέσεις βοήθειας χρηματοδοτούνται από το ίδιο το φορολογικό σύστημα. Για αυτό το λόγο άλλωστε, υποστηρίζεται από αρκετούς οικονομολόγους η άποψη ότι μπορεί να είναι πιο σωστή η πολιτική της μη διάσωσης των τραπεζών που χρειάζονται υπέρογκα ποσά, διότι αυτό θα έχει επιπτώσεις στο φορολογικό σύστημα και εν συνεχεία στους πολίτες, οι οποίοι θα είναι και αυτοί που τελικά θα τις υποστούν.

2.4 Η κρίση της Ελληνικής Οικονομίας και η αντιμετώπιση της

Είναι πλέον αναμφισβήτητο γεγονός, ότι η Ελληνική οικονομία ταλανίζεται από μια σειρά παραγόντων τόσο εσωτερικών όσο και διεθνών. Κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης βιώνει την οικονομική κρίση με διαφορετικό τρόπο, σε διαφορετική έκταση και ένταση, ανάλογα με τη δομή της οικονομικής της διάρθρωσης. Διαφορετικά βιώνει η Γαλλία και η Γερμανία την κρίση και διαφορετικά οι χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου όπως η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Ελλάδα. Έτσι, κάθε χώρα δρα στο πλαίσιο των κατευθύνσεων της, στο μέτρο των αναγκών και των προβλημάτων της καθώς και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της. Η προσέγγιση, λοιπόν, ότι η κρίση είναι διεθνής και ότι τα προβλήματα της οικονομίας είναι απόρροια αυτής, έχει χαρακτηριστεί από πολλούς οικονομολόγους ως αναποτελεσματική, ότι συσκοτίζει τις ευθύνες των κυρίαρχων δυνάμεων, οδηγεί σε λαθεμένες επιλογές και αδιέξοδα και τελικά δεν βοηθά στην ανασυγκρότηση της οικονομίας, στην άμβλυνση των ανισοροπιών και των κοινωνικών προβλημάτων συνοχής που αυτή δημιουργεί.

Οι αρνητικές επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας επιβάλλουν να εντοπίσουμε και να κατανοήσουμε τα αίτια που οδήγησαν στη σημερινή πραγματικότητα για να ασκηθούν κατάλληλες και αποτελεσματικές πολιτικές για την αντιμετώπιση τους. Τα αίτια της κρίσης πρέπει να αναζητηθούν αφενός στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν, αφετέρου δε, στη διεθνή συγκυρία της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης που τα ανέδειξε με ιδιαίτερα έντονο και οξύ τρόπο. Κυρίαρχο χαρακτηριστικό της οικονομίας είναι η ύπαρξη διαρθρωτικών προβλημάτων πολύ πριν την εμφάνιση της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, τα οποία διογκώθηκαν τα τελευταία χρόνια με την εμμονή στην άσκηση πολιτικών προς στη κατεύθυνση των αυτορυθμιζόμενων αγορών. Η κρίση στην Ελλάδα αναμένεται να έχει μεγαλύτερο βάθος και διάρκεια από ότι σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ακριβώς γιατί η δομή και τα διαρθρωτικά της προβλήματα όχι μόνο είναι διαφορετικά,

αλλά διατηρούνται και καθημερινά, κάτω από τις συνθήκες της διεθνούς κρίσης, γίνονται μεγαλύτερα και οξύτερα αντί να αμβλύνονται.

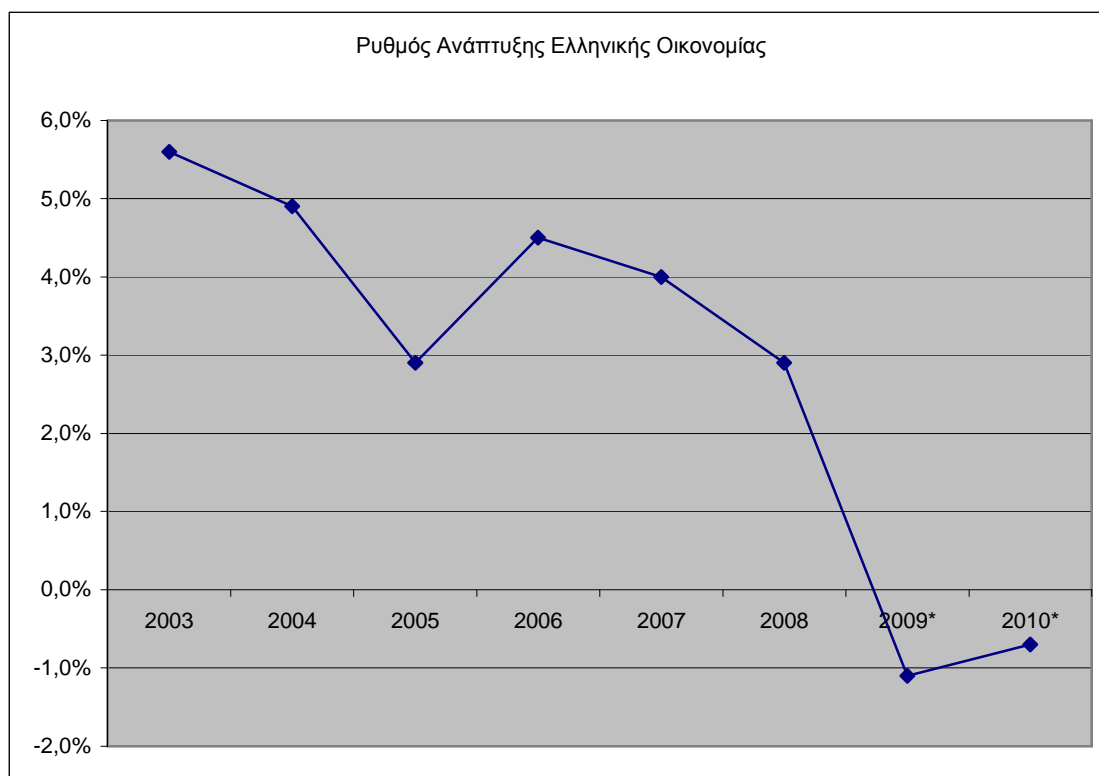
Οι μακροοικονομικές ανισορροπίες της ελληνικής οικονομίας αποτυπώνονται κυρίως στη συνεχή επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης, στα διατηρούμενα και συνεχώς διογκούμενα Ελλείμματα του Δημοσίου και του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών, καθώς και στο ύψος του Δημόσιου Χρέους. Όλα τα παραπάνω έχουν εκτραπεί σε επίπεδα εκτός ελέγχου, γεγονός που καθιστά την οικονομία ακόμη πιο ευάλωτη στους εξωτερικούς παράγοντες της διεθνούς οικονομικής κρίσης, λειτουργούν αποσταθεροποιητικά και περιορίζουν τα αποθέματα ανάπτυξης της χώρας. Η παραγωγική βάση της Ελληνικής Οικονομίας είναι ισχνή καθώς στηρίχθηκε, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, σε τομείς όπως ο τουρισμός, η ναυτιλία και η οικοδομή, κλάδοι οι οποίοι επλήγησαν πρώτοι και με ιδιαίτερη ένταση από την κρίση. Επιπλέον οι τράπεζες, το πιο ισχυρό τμήμα του ελληνικού κεφαλαίου, λειτούργησαν με πρωτόγνωρους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης, κυρίως στο εξωτερικό, με πιο έντονη την επέκταση τους στα Βαλκάνια και τη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Το γεγονός αυτό δείχνει να καθιστά όχι μόνο αυτές αλλά και άλλες μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις ιδιαίτερα εκτεθειμένες στην διεθνή κρίση όσον αφορά κυρίως την ανάληψη υψηλών κινδύνων, καθώς η κρίση αυτή πλήττει με ιδιαίτερη σφοδρότητα τις χώρες αυτές.

Η κρίση στη χώρα μας αποτυπώνεται ενδεικτικά σε παράγοντες όπως: ♦ Ο δείκτης οικονομικής δραστηριότητας, με τη συνεχή και επιταχυνόμενη επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης του ΑΕΠ. Από 5,6% το 2003 μετατράπηκε σε — 4,9% το 2004 — 4,5% το 2006 — 4% το 2007 — 2,9% το 2008 — ενώ υπάρχει πρόβλεψη για αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης το 2009 με το τρίτο τρίμηνο του 2009 να έχουμε μείωση του ΑΕΠ κατά 1,7%. Αντίστοιχα, οι προβλέψεις για το ρυθμό ανάπτυξης της ΕΕ των 27 προβλέπεται να είναι ακόμη χαμηλότερος, και μόλις το 2010 αφήνει να διαφανεί ότι αναμένεται ανάκαμψη, γεγονός που επιδρά αρνητικά, ως εξωτερικός παράγοντας, στο ρυθμό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.

Έτος	Ρυθμός Ανάπτυξης Ελληνικής Οικονομίας
2003	5.6%
2004	4.9%
2005	2.9%
2006	4.5%
2007	4.0%
2008	2.9%
2009*	-1.1%
2010*	-0.7%

Πίνακας 1: Ρυθμός Ανάπτυξης Ελληνικής Οικονομίας

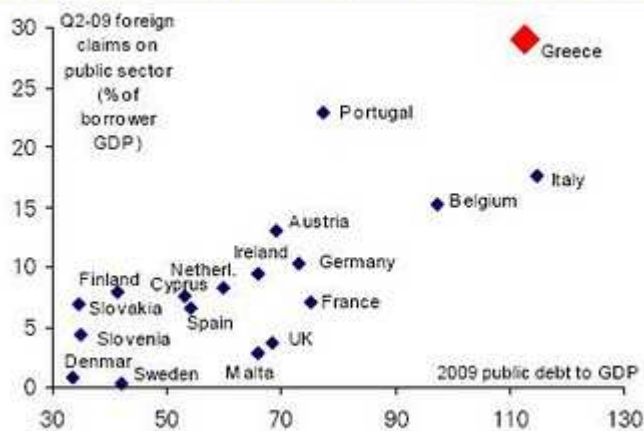
(Πηγή: OECD, *πρόβλεψη)

Γράφημα 1: Ρυθμός Ανάπτυξης Ελληνικής Οικονομίας

- ◆ Η αύξηση των τιμών και της ακρίβειας, η οποία έχει οδηγήσει ακόμη περισσότερα νοικοκυριά κάτω από τα όρια της φτώχειας. Ο πληθωρισμός για τα φτωχά νοικοκυριά είναι μεγαλύτερος από τα επίσημα στοιχεία, ενώ η πραγματική αμοιβή των εργαζομένων αυξήθηκε κατά μέσο ετήσιο όρο 2% την περίοδο 2005 - 2008, με αποτέλεσμα το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα να περιοριστεί ακόμη περισσότερο.
- ◆ Η υπερχρέωση των νοικοκυριών και ιδιαίτερα των ασθενέστερων εισοδηματικών ομάδων επιδεινώνεται. Τα χρέη των νοικοκυριών ως ποσοστό του ΑΕΠ έχουν διπλασιαστεί από 34,7% στο τέλος του 2005 σε 45,3% στο τέλος του 2007 και συνεχίζουν να αυξάνονται με ταχύτερους ρυθμούς. (Πηγή: Υπερχρέωση Νοικοκυριών, Οικονομικό Επιμελητήριο)
- ◆ Η συνεχής και άνιση φορολογική επιβάρυνση των εισοδημάτων των εργαζομένων καθώς και των συνταξιούχων είναι το βασικό χαρακτηριστικό του φορολογικού συστήματος, το οποίο παραμένει γραφειοκρατικό και αναποτελεσματικό. Επιπλέον η σχέση αμέσων και εμμέσων φόρων χειροτερεύει από χρόνο σε χρόνο. (Πηγή: ΟΕΕ, Προτάσεις για το Φορολογικό σύστημα)
- ◆ Παρά τη μείωση των Δημόσιων επενδύσεων έχουμε δημοσιονομική εκτροπή, με το Έλλειμμα του Κρατικού Προϋπολογισμού (της Γενικής Κυβέρνησης) από 2,8% του ΑΕΠ το 2006 μετατράπηκε — σε 3,6% το 2007 — σε 5% του ΑΕΠ το 2008 και με πρόβλεψη της για το 2009 σε 12% του ΑΕΠ με την τελευταία αναθεώρηση από την νέα κυβέρνηση. (ο επίσημος στόχος που έχει τεθεί είναι 3,7% του ΑΕΠ.). Το αποτέλεσμα ήταν η Ελλάδα να διασύρεται, να τίθεται υπό επιτήρηση και να δέχεται κερδοσκοπικές πιέσεις
- ◆ Το Χρέος της Γενικής Κυβέρνησης αυξάνεται σταθερά τα τελευταία χρόνια. Από 98,6% του ΑΕΠ το 2004 αυξήθηκε σε — 95,9% το 2006 — 94,8% το 2007 — 97,6% το 2008 και για όσο αφορά το 2009 οι προβλέψεις ύστερα από την αναθεώρηση 125%,.

Foreign bank holdings of European government debt

Source: DB Global Markets Research, European Commission, BIS

Γράφημα 2: Δάνεια αλλοδαπών τραπεζών σε σχέση με το χρέος της χώρας και κυβερνητικό χρέος % επί του ΑΕΠ

Λόγω της δημοσιονομικού ελλείμματος ή κυβέρνηση δεν μπορεί να προχωρήσει σε πολιτικές κλαδικής στήριξης, ούτε σε πολιτικές παροχών στις πλέον ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Αυτό όμως το οποίο δεν πρέπει να ξεχνάμε είναι ότι οι μεγάλες αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας δεν είναι ούτε συγκυριακές, ούτε προϊόν της κρίσης. Η Ελλάδα είναι από τις λίγες χώρες της E.E. και η μόνη της ευρωζώνης που δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι η υπέρβαση του ελλείμματος είναι προσωρινή και οφείλεται στις εξαιρετικές συνθήκες της κρίσης. Το έλλειμμα ξεπέρασε την κόκκινη γραμμή του 3% του ΑΕΠ και το 2007 και το 2008 όταν η ελληνική οικονομία είχε ακόμη ιδιαίτερα υψηλούς ρυθμούς

Η εκτίναξη του ελλείμματος πολύ πάνω από το 3% του ΑΕΠ που αποτελεί όριο επιτήρησης, η μείωση της ανταγωνιστικότητας αλλά και το ισχυρό φρενάρισμα της ανάπτυξης συνθέτουν ένα εκρηκτικό σκηνικό. Δυστυχώς η χώρα μας δεν αξιοποίησε τις καλές εποχές για να προχωρήσει σε πραγματική δημοσιονομική εξυγίανση.

Το μεγάλο πρόβλημα σήμερα εστιάζεται στις διαφαινόμενες δυσκολίες και το υψηλό κόστος δανεισμού. Όπως διαφαίνεται το Ελληνικό Δημόσιο αντιμετωπίζει τεράστιες δυσκολίες στην εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους και την κάλυψη των κρατικών αναγκών.

Οι διεθνείς αγορές χρήματος, λόγω της αυξημένης αβεβαιότητας, εστιάζουν στις στρεβλώσεις της ελληνικής οικονομίας και ιδιαίτερα στα υψηλά ελλείμματα και το υψηλό χρέος. Οι δημοσιονομικές ανισορροπίες μειώνουν την εμπιστοσύνη των ξένων στις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και αυξάνουν το κόστος δανεισμού από ξένες τράπεζες και θεσμικούς επενδυτές. Ως προς το κόστος δανεισμού, ενδεικτική είναι η διεύρυνση του επιτοκιακού περιθωρίου δανεισμού στις 240 μονάδες βάσης σε διάστημα. Η εξέλιξη αυτή μας στοιχίζει πάνω 3.5 δις. ευρώ περισσότερα σε ετήσια βάση από την αύξηση του κόστους εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους. Πρόκειται για τεράστιο ποσό το οποίο σε άλλη περίπτωση θα μπορούσε να αξιοποιηθεί για την αντιμετώπιση της ύφεσης.

Το γεγονός βέβαια ότι, η Ελλάδα δέχεται συνεχείς υποβαθμίσεις από τους διεθνείς οίκους, δεν σχετίζεται μόνο με την σημαντική αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος. Όλοι επισημαίνουν πλέον τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα της χώρας μας η οποία αντανακλάται στο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών που ξεπερνά το 14% του ΑΕΠ και είναι το έκτο υψηλότερο στον κόσμο.

Τα ελληνικά νοικοκυριά εξακολουθούν να βρίσκονται αντιμέτωπα με την ακρίβεια η οποία εξανεμίζει το οικογενειακό εισόδημα των μισθωτών και συνταξιούχων. Στην αγορά οι υφιστάμενοι μηχανισμοί ελέγχου δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν τα φαινόμενα κερδοσκοπίας τα οποία συνεχίζονται.

Από την άλλη πλευρά οι ελεγκτικοί μηχανισμοί καταπολέμησης της φοροδιαφυγής έχουν να επιδείξουν πενιχρό έργο. Οι ενέργειες για τη δημοσιονομική εξυγίανση των επιχειρήσεων του ευρύτερου δημόσιου τομέα ήταν σε μεγάλο βαθμό ανεπιτυχείς.

Τέλος, η προνομιακή μεταχείριση της κυβέρνησης προς τις τράπεζες δεν έχει διευκολύνει μέχρι σήμερα την λειτουργία της αγοράς. Ο! τράπεζες δεν έχουν

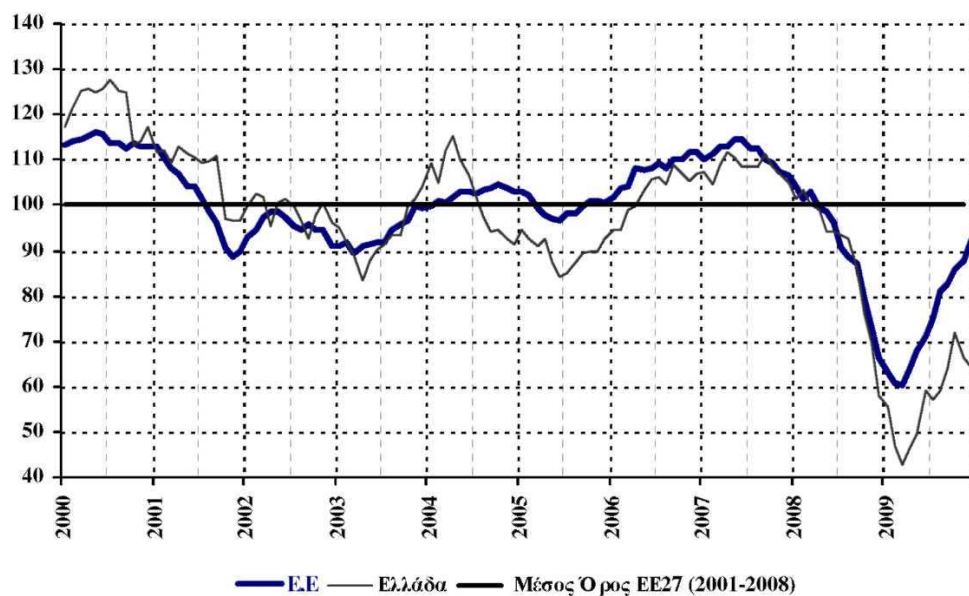
διοχετεύσει στις επιχειρήσεις τη ρευστότητα που απέκτησαν με το σχέδιο εγγυήσεων των 28 δις. ευρώ. Εξακολουθούν την πολιτική των υψηλών επιτοκίων χορηγήσεων, αρνούνται να χορηγήσουν νέα δάνεια για αγορά πρώτης κατοικίας, ενώ περιόρισαν και τις διευκολύνσεις προς τις ΜΜΕ. Το αποτέλεσμα είναι η δημιουργία κλίματος ασφυξίας στην αγορά και η αύξηση του κινδύνου πολλές επιχειρήσεις να κλείσουν. Ενδεικτική της κατάστασης είναι η έκρηξη των ακάλυπτων επιταγών το 2008 οι οποίες αυξήθηκαν κατά 33% και έφθασαν τα 1,46 δις. ευρώ από 1,10 δις. ευρώ το 2007. Επίσης σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος οι εκταμιεύσεις στεγαστικών δανείων εμφανίζουν στο σύνολο της αγοράς κάμψη που ξεπερνά το 40%, με ότι αυτό συνεπάγεται για τις κατασκευές και τους άμεσα με αυτές συνδεδεμένους κλάδους.

Τα ελλείμματα, το δημόσιο χρέος, η άνιση κατανομή των φορολογικών βαρών και του παραγόμενου πλούτου, καθώς και τα άλλα διαρθρωτικά προβλήματα της χώρας δεν είναι μονοσήμαντα. Αποτελούν τα αίτια της κρίσης ως αποτέλεσμα των χρόνιων διαρθρωτικών αδυναμιών και των πολιτικών που εφαρμόστηκαν, τα οποία και την αναπαράγουν. Έτσι, βασικό χαρακτηριστικό της κρίσης είναι η ανατροφοδότησή της, η οποία δημιουργεί νέα προβλήματα και ανισότητες, σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Σε ότι αφορά τη διεθνή κρίση, αυτή δεν οφείλεται σε συγκυριακούς λόγους. Είναι μια κρίση περισσότερο συστημική παρά κυκλική κρίση, που θίγει τα όρια του προτύπου παραγωγής και διανομής του πλούτου και γενικότερα το σύστημα αξιών. Αμφισβητείται δηλαδή η δομή και οι λειτουργίες των επιμέρους συστημάτων και αγορών.

Η κρίση, λοιπόν, παράχθηκε από το ίδιο το σύστημα, είναι το αποκορύφωμα της τριακονταετούς κυριαρχίας, σε παγκόσμιο επίπεδο, μιας οικονομικής θεώρησης και πολιτικής που βασίζεται στις πλήρως απελευθερωμένες και αυτορυθμιζόμενες αγορές με τη σταδιακή απομάκρυνση του κοινωνικού κράτους και των πολιτών από τις οικονομικές λειτουργίες. Βασισμένη στη λογική ότι η κυβερνητική δραστηριότητα πρέπει να περιοριστεί και να αντικατασταθεί από τις δυνάμεις της αγοράς οι οποίες και ξέρουν να αυτορυθμίζονται ώστε να δημιουργείται το καλύτερο αποτέλεσμα. Διότι όταν οι δυνάμεις της αγοράς λειτουργούν ανεξέλεγκτα, χωρίς αποτελεσματική ρύθμιση και εποπτεία δύναται η δυνατότητα μεγαλύτερης ανάπτυξης των μεγάλων συμφερόντων, δημιουργώντας ανισότητες

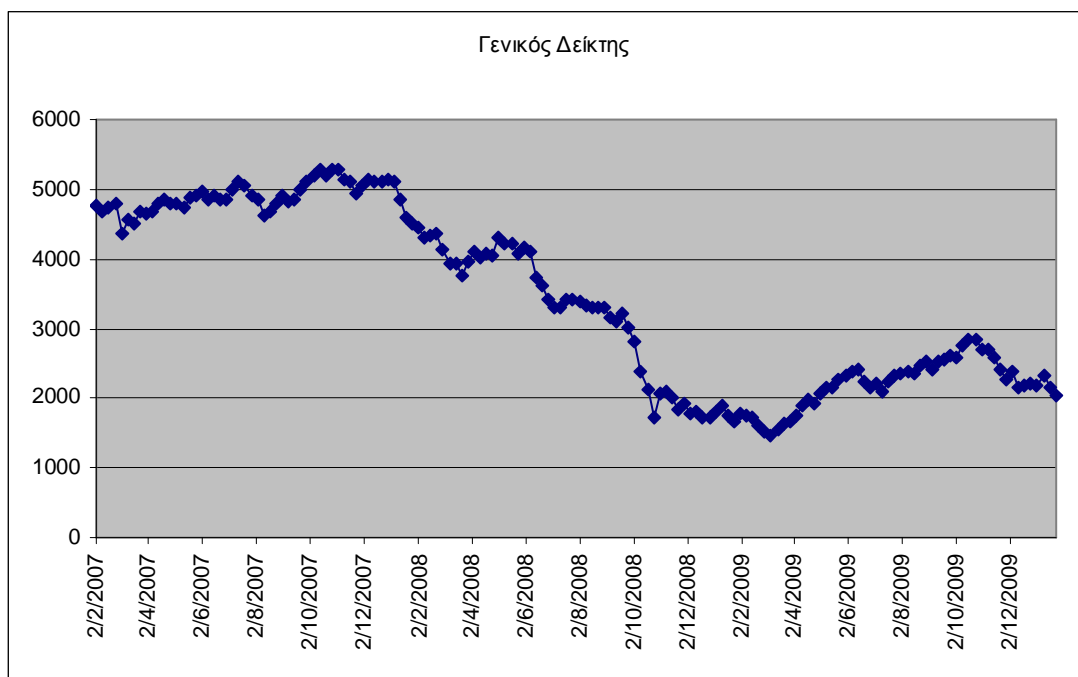
με αποτέλεσμα αντί να διασπείρουν τους κινδύνους αυτές τους αυξάνουν. Οι ακολουθούμενες πολιτικές επιπλέον, οδήγησαν στην οικονομική κρίση, της οποίας ως μοναδική λύση πλέον διαφαίνεται η υιοθέτηση μιας κενυσιανής θεώρησης της οικονομίας και η άσκηση όλων εκείνων των ιδεών που την στοιχειοθετούν.

Γράφημα 3: Δείκτες Οικονομικού Κλίματος Ε.Ε-27 και Ελλάδα (1990-2008=100, εποχικά εξομαλωμένα στοιχεία)

Πηγή IOBE

Είναι γνωστό ότι τα μέσα επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής είναι λιγότερα από αυτά του παρελθόντος, λόγω των ελλειμμάτων και του χρέους, ενώ δεν υπάρχουν περιθώρια άσκησης μιας αυτόνομης νομισματικής πολιτικής καθώς αυτή ασκείται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα στην οποία συμμετέχει και η Ελλάδα. Ο κρατικός παρεμβατισμός στην προσπάθεια του να ανακόψει την ανατροφοδότηση της κρίσης και την όξυνση των διαρθρωτικών ανισορροπιών με παραγωγικές δημόσιες δαπάνες, μπορεί πρόσκαιρα να οδηγήσει σε αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος. Η ύπαρξη ελλειμμάτων σε περιόδους κρίσεων με μειωμένη συνολική ζήτηση δεν είναι κατά ανάγκη λανθασμένη αλλά επιβάλλεται για την σταθερότητα και την ανάκαμψη της οικονομίας.

Γράφημα 3: Πορεία Γενικού Δείκτη ΧΑΑ

Πηγή: Ναυτεμπορική (www.naftemporiki.gr)

2.5 Η επιτήρηση από την Ε.Ε

Η κρίση που διέρχεται αυτή τη στιγμή η Ελλάδα λόγω του υπέρογκου δημόσιου χρέους της αποτελεί το μεγαλύτερο τεστ αξιοπιστίας που έχει αντιμετωπίσει η ευρωζώνη από τη σύστασή της.

Το ζήτημα που τίθεται είναι αν οι 16 χώρες στη ζώνη του ευρώ θα καταφέρουν να πείσουν την Ελλάδα, τον αδύναμο κρίκο της νομισματικής ένωσης, να πάρει δραστικά μέτρα για την μείωση του δημοσιονομικού της ελλείμματος χωρίς να χρειαστεί η βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και χωρίς να προκληθούν κοινωνικές αντιδράσεις. Αυτό σημαίνει ότι τα δημόσια οικονομικά ενός κυρίαρχου κράτους θα βρεθούν σε καθεστώς υψηλής επιτροπείας της ΕΕ, αλλά χωρίς το ΔΝΤ να χρειαστεί να χορηγήσει δάνεια στη χώρα ή να παρακρατήσει δόσεις δανείων. Τα μέσα που έχει στην διάθεσή της η Ευρώπη για να πιέσει την Ελλάδα είναι σκληρότερα και θα μπορούσαν να αποβούν οικονομικά επιζήμια, αν εφαρμόζονταν.

Η Ελλάδα κινδυνεύει με επαχθείς οικονομικές κυρώσεις από την ΕΕ, ενώ υπάρχει και ο κίνδυνος νέων υποβαθμίσεων από τους οίκους αξιολόγησης, γεγονός που θα

οδηγούσε σε νέα άνοδο του κόστους δανεισμού και περαιτέρω επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης.

Οι αξιωματούχοι της ΕΕ επιρρίπτουν ευθύνες στην ίδια την χώρα, που εντάχθηκε στην ευρωζώνη το 2001 με ψευδή στοιχεία και απέτυχε να μειώσει τα ελλείμματα στα χρόνια που σημειώνονταν υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης. Φέτος, το χρέος του ελληνικού Δημοσίου θα είναι το μεγαλύτερο στην ευρωζώνη ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ).

Όλα αυτά οφείλονται στην συγκάλυψη των ελλειμμάτων, ωστόσο, έφτασε στο τέλος της τον Οκτώβριο με την παραδοχή από την κυβέρνηση ότι το έλλειμμα του 2009 θα διαμορφωθεί στο 12,7% του ΑΕΠ, σχεδόν διπλάσιο από αυτό που εκτιμούσε η προηγούμενη κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας.

Το πρόβλημα προκύπτει ότι λόγω του ιστορικού της, δεν υπάρχει μεγάλη ανοχή προς την Ελλάδα»,

Ο πρωθυπουργός έχει δεσμευθεί προσωπικά για μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος κάτω από το όριο 3% που θέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση το 2012, αρχής γενομένης από φέτος, όπου στόχος είναι η μείωση να φτάσει τις τέσσερις ποσοστιαίες μονάδες.

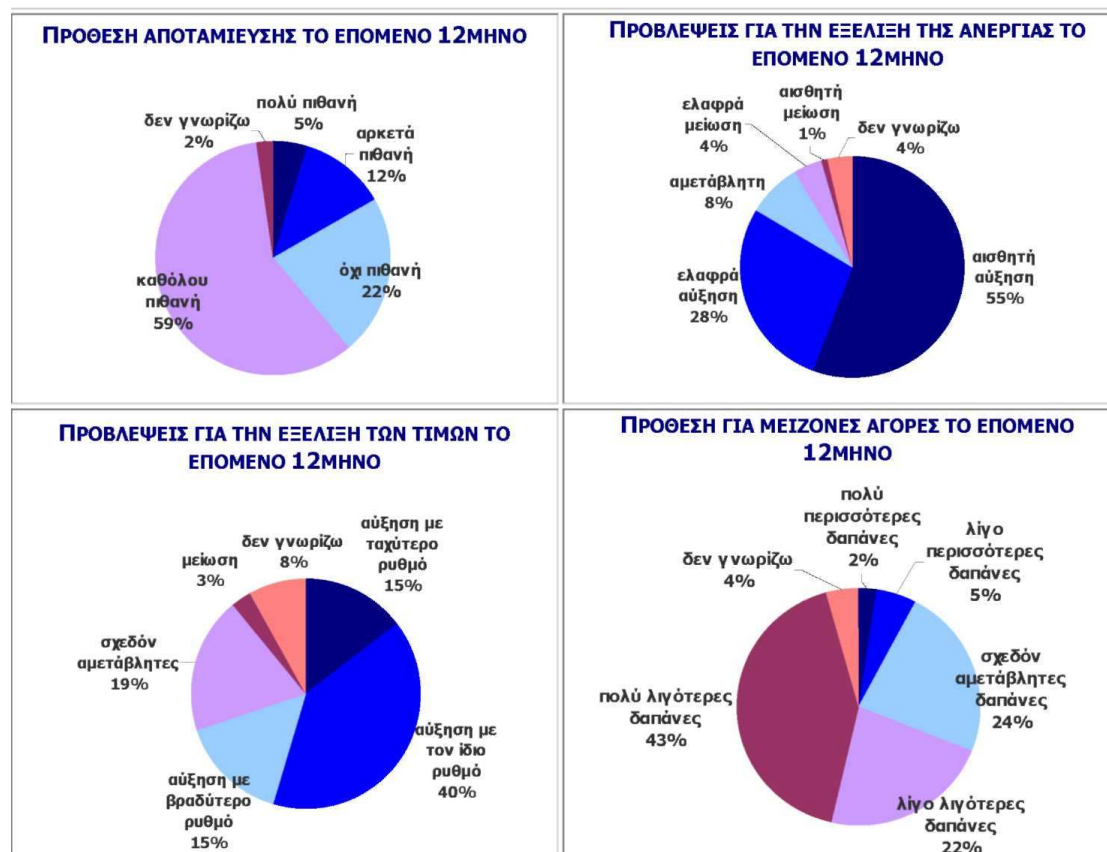
Οι χρηματοοικονομικές αγορές και πολλοί αξιωματούχοι της ΕΕ εμφανίζονται επιφυλακτικοί για την ικανότητα της Ελλάδας να επιτύχει τους στόχους που έχει θέσει μέχρι στιγμής και ασκούν πιέσεις για ακόμα μεγαλύτερες περικοπές δαπανών.

Την προηγούμενη εβδομάδα, ο Juergen Stark, μέλος του διοικητικού συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), είπε ξεκάθαρα ότι οι αγορές ανταπατώνται εάν νομίζουν ότι οι άλλες χώρες-μέλη θα βάλουν το χέρι στην τσέπη για να σώσουν την Ελλάδα. Λιγότερο σκληροί στα σχόλιά τους, Γερμανοί και Γάλλοι αξιωματούχοι άφησαν ανοικτό το ενδεχόμενο η Ελλάδα να χρειαστεί τελικά την βοήθεια των Ευρωπαίων εταίρων της - με κάποιο κόστος βέβαια - στην περίπτωση που τα προβλήματα με το δημόσιο χρέος καταστούν ανεξέλεγκτα.

Νέες υποβαθμίσεις της χώρας από οίκους αξιολόγησης θα οδηγούσαν σε μη αποδοχή των ελληνικών κρατικών ομολόγων από την ΕΚΤ ως ενέχυρο για την άντληση

κεφαλαίων από το 2011 και μετά. Κάτι τέτοιο θα αύξανε το κόστος δανεισμού και θα έπληττε τις τράπεζες, αλλά και άλλους επενδυτές που κατέχουν ελληνικά ομόλογα, πυροδοτώντας αλυσιδωτές αντιδράσεις

Γράφημα 4 : Βασικοί Δείκτες έρευνας καταναλωτών

Πηγή ΙΟΒΕ

2.6 Ο Τραπεζικός κλάδος

Την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουνίου 2009 επικράτησαν ανάμικτες τάσεις στην αποδοτικότητα και την κεφαλαιακή επάρκεια των ελληνικών εμπορικών τραπεζών και ομίλων, δηλαδή στα βασικά μεγέθη που προσδιορίζουν την ικανότητα των τραπεζών να απορροφούν χωρίς κλυδωνισμούς τις απροσδόκητες διαταράξεις του οικονομικού περιβάλλοντος. Η κερδοφορία των τραπεζών υποχώρησε σημαντικά, σε αντίθεση με την κεφαλαιακή επάρκεια η οποία ενισχύθηκε. Η κεφαλαιακή επάρκεια των ελληνικών τραπεζικών ομίλων παραμένει σε επίπεδο υψηλότερο του μέσου όρου των ευρωπαϊκών τραπεζικών ομίλων. Όσον αφορά τους κινδύνους, αυξημένη ήταν η έκθεση στον πιστωτικό και τον κίνδυνο αγοράς, ενώ βελτίωση εμφάνισε ο κίνδυνος ρευστότητας.

Θετική συμβολή στα βασικά μεγέθη των εμπορικών τραπεζών και των ομίλων τους είχαν η υποχώρηση του κόστους άντλησης κεφαλαίων τους, οι ευνοϊκές συνθήκες που επικράτησαν στις αγορές κεφαλαίων και η αξιοποίηση των μέτρων ενίσχυσης της ρευστότητας της οικονομίας (Ν. 3723/2008). Αντίθετα, αρνητικά επέδρασε η επιδείνωση του μακροοικονομικού περιβάλλοντος, η οποία με τη σειρά της οδήγησε σε χειροτέρευση της ποιότητας του δανειακού χαρτοφυλακίου των τραπεζών. Η εξέλιξη αυτή αντανακλάται στην αυξητική τάση του λόγου των δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο των δανείων. Επίσης, παρατηρήθηκε αισθητή υποχώρηση του ποσοστού κάλυψης των δανείων σε καθυστέρηση από συσσωρευμένες προβλέψεις.

Εκτός από τις εμπορικές τράπεζες, σημαντικές προκλήσεις, ιδίως σε ζητήματα που συνδέονται με τον πιστωτικό κίνδυνο και την κεφαλαιακή επάρκεια, αντιμετωπίζουν και οι συνεταιριστικές τράπεζες, οι δυσχέρειες των οποίων δεν μπορούν να αποδοθούν εξ' ολοκλήρου στη σημερινή κρίση.

Στην παρούσα δυσμενή οικονομική συγκυρία επιβάλλεται να διαχειριστούν οι τράπεζες αποτελεσματικά τις επιπτώσεις της επιβράδυνσης της οικονομικής δραστηριότητας στη χρηματοοικονομική κατάσταση των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, σχηματίζοντας επαρκείς προβλέψεις και διενεργώντας διαγραφές δανείων.

Τα κέρδη προ φόρων των ελληνικών εμπορικών τραπεζών και των ομίλων τους υποχώρησαν σημαντικά (κατά 50,3% και 44,8% αντίστοιχα) το α' εξάμηνο του 2009 σε σύγκριση με το αντίστοιχο εξάμηνο του 2008 και διαμορφώθηκαν σε 747 εκατ. ευρώ για τις τράπεζες και σε 1.406 εκατ. ευρώ για τους ομίλους. Η μείωση της κερδοφορίας οφείλεται ουσιαστικά στις δυσμενείς μακρο-οικονομικές συνθήκες που συνέχισαν να επικρατούν την περίοδο αυτή τόσο στην Ελλάδα όσο και στις άλλες χώρες όπου οι ελληνικές τράπεζες έχουν σημαντική παρουσία, με αποτέλεσμα να επηρεαστούν αρνητικά οι βασικές πηγές εσόδων των τραπεζών και να υπερδιπλασιαστούν οι προβλέψεις τους έναντι του πιστωτικού κινδύνου (ζημίες απομείωσης).

Αναλυτικότερα, μικρή άνοδο εμφάνισαν το α' εξάμηνο του 2009, σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2008, τα λειτουργικά έσοδα. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται αποκλειστικά στην αύξηση των καθαρών εσόδων από χρηματοοικονομικές πράξεις, ενώ τα καθαρά έσοδα από τόκους και από προμήθειες μειώθηκαν. Στην ενίσχυση των

εσόδων από χρηματοοικονομικές πράξεις συνέβαλαν κυρίως συναλλαγές, σε ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου, των οποίων οι τιμές σημείωσαν ανοδική τάση το β' τρίμηνο του 2009. Αντίθετα, τα καθαρά έσοδα από τόκους επηρεάστηκαν αρνητικά από τη σημαντική επιβράδυνση της πιστωτικής επέκτασης προς τον ιδιωτικό τομέα (νοικοκυριά και επιχειρήσεις), την υποχώρηση των επιτοκίων των χορηγήσεων και την αύξηση των δανείων σε καθυστέρηση

Όσον αφορά τα λειτουργικά έξοδα, οι τράπεζες συνέχισαν να καταβάλλουν προσπάθειες συγκράτησής τους, με αποτέλεσμα αυτά να εμφανίσουν μείωση ως ποσοστό του μέσου Ο υψηλότερος ρυθμός αύξησης των λειτουργικών εσόδων έναντι των λειτουργικών εξόδων συνέβαλε στη μείωση (δηλαδή τη βελτίωση) του δείκτη από αύξηση των δανείων σε καθυστέρηση. Οι παράγοντες αυτοί υπεραντιστάθμισαν τη μείωση των εξόδων για τόκους που προήλθε από την υποχώρηση του κόστους άντλησης κεφαλαίων. Στην υποχώρηση του κόστους αυτού συνέβαλαν τα μέτρα ενίσχυσης της ρευστότητας της οικονομίας στο πλαίσιο του Ν. 3723/2008, (28 Δις) η απεριόριστη παροχή ρευστότητας από την ΕΚΤ, η τάση προς ομαλοποίηση στις αγορές χρήματος και κεφαλαίων το β' τρίμηνο του 2009 και η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των επενδυτών προς τις ελληνικές τράπεζες. Τα "λοιπά έσοδα" υποχώρησαν λόγω της μείωσης των εσόδων από μερίσματα, ασφαλιστικές εργασίες και διαχείριση ακινήτων. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, μειώθηκε το μερίδιο των καθαρών εσόδων από κύριες τραπεζικές εργασίες (τόκοι και προμήθειες) στα συνολικά έσοδα.

Καθοριστικό ρόλο στη μείωση της κερδοφορίας διαδραμάτισε η σημαντική αύξηση των προβλέψεων για την κάλυψη των ζημιών από δάνεια σε καθυστέρηση. Οι προβλέψεις αυτές αντιστοιχούσαν περίπου στο 1/3 των λειτουργικών εσόδων της εξεταζόμενης περιόδου. Στους τραπεζικούς ομίλους που έχουν σημαντική παρουσία στο εξωτερικό, ο ρυθμός ανόδου των προβλέψεων για πιστωτικό κίνδυνο ήταν υψηλότερος στις διεθνείς τους δραστηριότητες

Ως προς τη γεωγραφική κατανομή των κερδών των τραπεζικών ομίλων με σημαντική διεθνή παρουσία, το μερίδιο των διεθνών δραστηριοτήτων στα συνολικά κέρδη προ φόρων διαμορφώθηκε σε 22,8% το α' εξάμηνο του 2009, μειωμένο έναντι του α' εξαμήνου του 2008 (26,5%)

Οι προοπτικές για την κερδοφορία των τραπεζών και των ομίλων τους σε

μεσοπρόθεσμο ορίζοντα εξακολουθούν να περιβάλλονται από υψηλότερη του συνήθους αβεβαιότητα. Σημαντικότεροι παράγοντες που αναμένεται να επηρεάσουν την κερδοφορία είναι:

Οι μακροοικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα και τις άλλες χώρες όπου δραστηριοποιούνται οι ελληνικές τράπεζες. Η υποτονικότητα της οικονομικής δραστηριότητας, για όσο χρονικό διάστημα διαρκέσει, θα συνεχίζει να συμπιέζει τη ζήτηση δανείων και να αυξάνει το ποσοστό των δανείων σε καθυστέρηση, ασκώντας έτσι συσταλτικές επιδράσεις στην κερδοφορία.

- Η εξέλιξη των συνθηκών στις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίων. Καθώς ένα σημαντικό τμήμα της κερδοφορίας των τραπεζών προέρχεται από χρηματοοικονομικές πράξεις και από το επενδυτικό χαρτοφυλάκιο, η υψηλή μεταβλητότητα αποδόσεων στις αγορές συνεπάγεται υψηλή αβεβαιότητα για την εξέλιξη των καθαρών εσόδων.

- Η επανατιμολόγηση του πιστωτικού κινδύνου. Καθώς οι τράπεζες προσαρμόζουν τα πιστωτικά περιθώρια (δηλαδή τη διαφορά ανάμεσα στο επιτόκιο που εισπράττουν από τις χορηγήσεις τους και το κόστος που πληρώνουν για την άντληση χρηματοδότησης) και τα επιτόκια των νέων χορηγήσεων στις νέες συνθήκες πιστωτικού κινδύνου, αναμένεται να επηρεαστούν θετικά τα περιθώρια κερδοφορίας τους.

- Ο περιορισμός των λειτουργικών εξόδων. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι περισσότερες τράπεζες έχουν ανακοινώσει αναστολή των σχεδίων επέκτασης του δικτύου τους, καθώς και υιοθέτηση προγραμμάτων περιστολής των λειτουργικών δαπανών, ενέργειες που αναμένεται να έχουν θετική επίδραση στην κερδοφορία.

**Αποτελέσματα χρήσεως ελληνικών τραπεζών και ομίλων, ά εξάμηνο 2008-ά
εξάμηνο 2009**

	Τράπεζες			Τραπεζικοί όμιλοι		
	α'εξάμην ο 2008	α' εξάμηνο 2009	Μεταβο λή %	α'εξάμ ηνο 2008	α' εξάμ ηνο 2009	Μεταβ ολή %
Λειτουργικά έσοδα	4.877	5.170	6,0	7.347	7.686	4,6
Καθαρά έσοδα από τόκους	3.901	3.628	-7,0	5.454	5.394	-1,1
- Έσοδα από τόκους	11.152	10.030	-10,1	13.321	12.509	-6,1
- Έξοδα τόκων	7.251	6.402	-11,77	7.867	7.114	-9,6
Καθαρά έσοδα από τοκοφόρες εργασίες	μη976	1.542	58,0	1.893	2.292	21,1
- Καθαρά έσοδα από προμήθειες	631	579	-8,1	1.293	1.032	-20,2
- Έσοδα χρηματοοικονομικές πράξεις	από-68	720		113	951	743,2
- Λοιπά έσοδα	414	242	-41,4	488	309	-36,6
Λειτουργικά έξοδα	2.627	2.728	3,8	3.893	3.989	2,5
Δαπάνες προσωπικού	1.573	1.625	3,3	2.224	2.263	1,8
Διοικητικά έξοδα	869	902	3,8	1.355	1.372	1,3
Αποσβέσεις	172	184	7,1	290	324	11,9
Λοιπά έξοδα	13	17	31,2	25	29	18,2

Καθαρά έσοδα	2.250	2.442	8,5	3.457	3.704	7,2
(λειτουργικά έσοδα - έξοδα)						
Προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο	749	1.695	126,910	2.298	152	
Κέρδη προ φόρων	1.501	747	-50,32.546	1.406	-	44,8
Φόροι	281	243	-13,3476	413	-	13,2
Κέρδη μετά από φόρους	1.221	503	-58,82.071	994	-	52,0

Πίνακας 2 Οικονομικές καταστάσεις ελληνικών εμπορικών τραπεζών με μετοχές εισηγμένες στο ΧΑ.

Πηγή Τράπεζα της Ελλάδος

2.7 Ναυτιλιακός Κλάδος

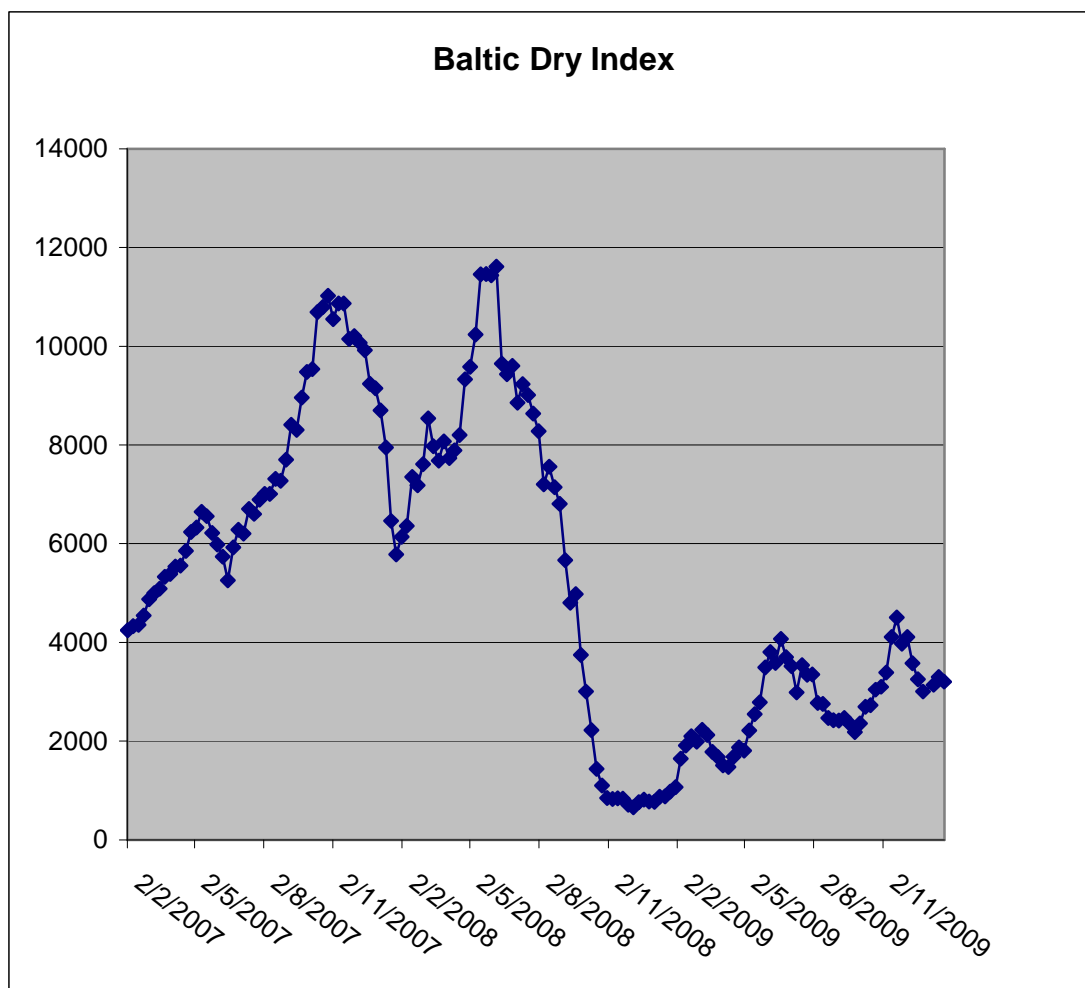
Η Ελλάδα είναι μία παραδοσιακά ναυτιλιακή χώρα και η εμπορική της ναυτιλία έχει διαδραματίσει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας, στην αύξηση του κύρους της σε διεθνές επίπεδο, στην κοινωνική περιφερειακή συνοχή.

Περισσότερες από 20 ελληνικές εταιρείες, εκ των οποίων ορισμένες είναι εισηγμένες σε ξένες χρηματαγορές- βρίσκονται στο «κόκκινο», δεχόμενες πιέσεις από τις νέες συνθήκες της αγοράς. Όπως χαρακτηριστικά μας επισημαίνουν, εάν δεν υπάρξει σύντομα αντιστροφή του κλίματος, τα πράγματα θα χειροτερέψουν, με κίνδυνο να σκάσουν και ελληνικά «κανόνια» στο χώρο της ναυτιλίας.

Οι δείκτες της ναυλαγοράς βουλιάζουν διαρκώς καταγράφοντας μέχρι και την στιγμή που γράφεται η εργασία πτώση της τάξεως του 90%, ως αποτέλεσμα της μειωμένης ζήτησης για μεταφορές φορτίων δια θαλάσσης, χωρίς κανείς να είναι σε θέση να

προβλέψει πότε θα μπει φρένο σε αυτήν την "κούρσα" καθόδου. Στα χαμηλότερα επίπεδα των τελευταίων πέντε ετών βρίσκεται ο δείκτης Baltic Dry Index.

Γράφημα 5: Εβδομαδιαίες τιμές του Baltic Dry Index από 2007-2010

Πηγή: Ναυτεμπορική

Ενδεικτικό μάλιστα της κατάστασης που έχει πλέον δημιουργηθεί στη ναυτιλία, είναι ότι με βάση τα σημερινά επίπεδα των ναύλων, τα πλοία που έχουν αποκτηθεί τα τελευταία δύο χρόνια, δημιουργούν ταμειακά ελλείμματα στις εταιρείες. Επειδή η αξία αγοράς τους την περίοδο εκείνη κυμαινόταν σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα, οι σημερινοί ναύλοι δεν μπορούν να καλύψουν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τα δάνεια που συνάφθηκαν με σκοπό την απόκτηση τους. Οι επενδύσεις σε νέα και μεταχειρισμένα πλοία παρουσιάζουν κατακόρυφη πτώση σε σχέση με πέρυσι, ενώ η έλλειψη ρευστότητας στο χρηματοπιστωτικό σύστημα που κλυδωνίζεται από την παγκόσμια κρίση, θα οδηγήσει σε ακυρώσεις παραγγελιών για ναυπηγήσεις πλοίων.

Η κατάσταση όπως εξηγούν έχει φτάσει στα άκρα με τις περισσότερες τράπεζες να έχουν αποσυρθεί σχεδόν εξ ολοκλήρου από τη ναυτιλιακή χρηματοδότηση, παρέχοντας ελάχιστα δάνεια σε μεγάλους πελάτες. Παράλληλα, όμως, με το κλείσιμο της στρόφιγγας, έχει αυξηθεί σημαντικά πλέον και το κόστος δανεισμού.

Αυτό προκαλεί αλυσιδωτές αντιδράσεις, αφού ένα σημαντικό μέρος των παραγγελιών δεν έχουν χρηματοδοτηθεί, κάτι που σημαίνει ότι κάποιες εξ αυτών είναι πολύ πιθανό να ακυρωθούν με δυσμενείς επιπτώσεις για τις ναυτιλιακές εταιρείες.

Σύμφωνα μάλιστα με στοιχεία που παρέθεσε προ ημερών ο γενικός διευθυντής της νορβηγικής τράπεζας Nordea Bank στην Αγγλία, κ. Ulf Andersson, κατά τη διάρκεια του πρόσφατου «10th Annual Marine Money Greek Ship Finance Forum» που έγινε στην Αθήνα, η ραγδαία μείωση φέτος κατά τουλάχιστον 30% της τραπεζικής δανειοδότησης της ναυτιλίας, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το 60% των συνολικών παραγγελιών για νέα πλοία, δεν έχει ακόμα χρηματοδοτηθεί, συνιστά έναν εκρηκτικό συνδυασμό, ικανό να τινάξει στον αέρα σημαντικό τμήμα των επενδύσεων στην ποντοπόρο ναυτιλία.

Αυτό που ουσιαστικά περιέγραψε ο γενικός διευθυντής της Nordea στο Λονδίνο, του πέμπτου μεγαλύτερου χρηματοδότη της παγκόσμιας ναυτιλίας, με ένα χαρτοφυλάκιο που ξεπερνάει τα 25 δισεκατομμύρια δολάρια, είναι ότι αν η συνολική τραπεζική χρηματοδότηση κατευθυνθεί στις υπάρχουσες παραγγελίες πλοίων, δεν θα υπάρξει δυνατότητα να χρηματοδοτηθούν για αγορές μεταχειρισμένων πλοίων, για συγχωνεύσεις και εξαγορές, αναχρηματοδοτήσεις δανείων, πόσο μάλλον για νέες παραγγελίες. Όντας λοιπόν κάτι τέτοιο ανέφικτο, πολλές ναυτιλιακές εταιρείες αργά ή γρήγορα ενδέχεται να αναγκαστούν να προχωρήσουν σε ακυρώσεις παραγγελιών για κατασκευή νέων πλοίων, λόγω αδυναμίας χρηματοδότησης τους.

Όπως εξάλλου επισημαίνει ο κ. Γιώργος Ξηραδάκης, διευθύνων σύμβουλος της XRTC, εταιρεία χρηματοοικονομικών συμβούλων που ειδικεύεται στο τομέα της ναυτιλίας, στον Πειραιά η ανεύρεση νέων τραπεζικών κεφαλαίων για νέες χρηματοδοτήσεις έχει δυσκολέψει πολύ και έχει εκμηδενιστεί για νεοεισερχόμενους στην αγορά της ναυτιλίας. Οι τράπεζες ολοένα και περισσότερες στον αριθμό «κρατούν» τα λιγοστά διαθέσιμα κεφάλαια για να υποστηρίξουν τους υπάρχοντες πελάτες τους και βεβαίως οι οικονομικώς πιο εύρωστοι πλοιοκτήτες έχουν προτεραιότητα σε αυτή την κούρσα αναζήτησης νέων κεφαλαίων. Τα μεγάλα επενδυτικά προγράμματα ήδη έχουν περιοριστεί σημαντικά.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις υπάρχουσες ενδείξεις οι νέες επενδύσεις του έτους που διανύουμε είναι σημαντικά μειωμένες από τις περασμένες χρονιές. Σημαντικό στοιχείο που οδηγεί στην περαιτέρω μείωση των νέων επενδύσεων για τους Έλληνες εφοπλιστές είναι η δυσχερής θέση μεγάλων ναυπηγείων της Κίνας και της Νότιας Ασίας, στην προσπάθεια που κάνουν για την ανεύρεση τραπεζών που θα στηρίξουν τις νέες ή και υπάρχουσες παραγγελίες.

Αυτή όμως μοιάζει να είναι η μία όψη της κρίσης. Στην άλλη πλευρά του νομίσματος υπάρχουν οι επενδυτικές ευκαιρίες που θα προκύψουν από την πτώση στις αξίες των πλοίων. "Όσοι εφοπλιστές διαθέτουν ρευστότητα, μοιραία θα πλουτίσουν, αγοράζοντας στόλους σε τιμές ευκαιρίας", συμπλήρωσε με έμφαση ο ίδιος πλοιοκτήτης, θυμίζοντας την πετρελαϊκή κρίση στη δεκαετία του '80, που οδήγησε σε σημαντικές ανακατατάξεις και ανακατανομή του πλούτου στις τάξεις των Ελλήνων εφοπλιστών.

Χαρακτηριστική περίπτωση η ναυτιλιακή εταιρεία της εφοπλιστικής οικογένειας Κολοκοτρώνη, που αν και κατάφερε μέσα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα να χτίσει έναν από τους μεγαλύτερους στόλους δεξαμενόπλοιων, χρεοκόπησε και τα πλοία της κατασχέθηκαν από τις πιστώτριες τράπεζες, στις αρχές της δεκαετίας του '80.

Στη λίστα πάντως των θυμάτων από την οικονομική κρίση στις ΗΠΑ, προστίθενται οι μετοχές των εισηγμένων στη Wall Street ελληνικών ναυτιλιακών εταιρειών, που στην πλειονότητα τους καταγράφουν σημαντικές απώλειες σε σχέση με το Σεπτέμβρη του 2007.

Γυρνώντας τις σελίδες της ιστορίας στα αμερικανικά χρηματιστήρια έναν χρόνο πίσω, το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι οι μετοχές των περισσότερων ελληνικών ναυτιλιακών εταιρειών που διαπραγματεύονται εκεί, έχουν υποστεί σημαντικές απώλειες, που σε κάποιες περιπτώσεις ξεπερνούν το 70%.

2.8 Τουριστικός κλάδος

Πολύ πριν ακόμα ξεσπάσει η παγκόσμια οικονομική κρίση, ο ελληνικός τουρισμός είχε ήδη έντονα σημεία παθογένειας με σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα που σταδιακά τον οδηγούσαν σε απώλεια του ανταγωνιστικού του πλεονεκτήματος από

άποψη σχέσης αξίας-τιμής (value for money), συγκριτικά με τους νέους ανταγωνιστές στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου που, για το ίδιο μαζικό παραθεριστικό (και, κατά συνέπεια, εποχικό) τουριστικό προϊόν, έχουν πολύ χαμηλότερο κόστος παραγωγής και πολύ χαμηλότερη τιμή.

Εμφανή συμπτώματα αυτής της παθογένειας είναι η συρρίκνωση της τουριστικής περιόδου, η μείωση της διαπραγματευτικής μας ικανότητας – που εκδηλώνεται με φαινόμενα όπως οι στάσιμες ή μειούμενες τιμές – η αυξανόμενη τάση για συμβόλαια «all inclusive» αλλά και η σταθερή υποβάθμιση του οικονομικού και κοινωνικού προφίλ του μέσου τουρίστα.

Δυστυχώς, τόσο οι αναπτυγμένες παραδοσιακές χώρες προέλευσης του ελληνικού τουρισμού (Γερμανοί και Βρετανοί αποτελούν το ήμισυ περίπου των τουριστικών μας αφίξεων), όσο και οι αναδύμενες αγορές, βρίσκονται στο επίκεντρο της οικονομικής κρίσης με διογκούμενη ανεργία, συρρίκνωση εισοδημάτων και πολύ υψηλό δείκτη ανασφάλειας και αβεβαιότητας των κατοίκων τους.

Ένα πρόσθετο πρόβλημα είναι η υποτίμηση των νομισμάτων πολλών από τις χώρες-μέλη της Ε.Ε, εκτός Ευρωζώνης και της Ανατολικής Ευρώπης καθώς και των ανταγωνιστών μας στην Ανατολική Μεσόγειο. Αυτό κάνει ακριβό το τουριστικό μας προϊόν για τους πελάτες μας απ' αυτές τις χώρες και φθηνότερο το προϊόν των ανταγωνιστών μας. Αρκετοί τουριστικοί πράκτορες απ' αυτές τις χώρες αδυνατούν να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους σε εμάς για το 2008 λόγω του ακριβού πλέον γι' αυτούς Ευρώ.

Πίνακας 6: ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΠΕΝΤΑΜΗΝΟ

Οκτώβριος 2008 – Φεβρουάριος 2009

Russian Rouble (RUB)	6,89%
Romanian New Lei (RON)	3,03%
Polish Zlotych (PLN)	8,87%
Czech Koruny (CZK)	4,63%
British Pound (GBP)	2,87%
Hungarian Forint (HUF)	5,49%
Turkish Lira (TRL)	0,14%

Ένας άλλος παράγων που οφείλουμε να λάβουμε υπόψη είναι ότι η ζήτηση τουριστικών υπηρεσιών παρουσιάζει εξαιρετικά μεγάλη εισοδηματική ελαστικότητα και οι δαπάνες για τουριστικές υπηρεσίες δεν αποτελούν την πρώτη προτεραιότητα διάθεσης του «διακριτικού» (discretionary) εισοδήματος, είναι δε περίπου αυτονόητο ότι η ελαστικότητα της ζήτησης για διακοπές και ψυχαγωγία μειώνεται όσο χαμηλότερα είναι τα εισοδήματα του νοικοκυριού.

Η πλούσια, οικονομικά ανεξάρτητη οικογένεια, ακόμα και σε ημέρες κρίσης, πιθανότατα δεν θα στερηθεί τις διακοπές της σε εγκαταστάσεις πολυτελείας.

Η φτωχή οικογένεια, πιθανότατα, θα μειώσει τη διάρκεια και τη δαπάνη της ή θα την αναβάλει.

Οι επιπτώσεις της διεθνούς οικονομικής κρίσης έχουν αρχίσει να αποτυπώνονται πλέον και στα στατιστικά στοιχεία στον κλάδο του τουρισμού, όπως επισημαίνεται σε σχετική ανακοίνωση του Ινστιτούτου Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων. Τόσο η πορεία του ελληνικού τουρισμού, όσο και των άλλων ανταγωνιστριών χωρών, επιβεβαιώνουν τις εκτιμήσεις, που είχε διατυπώσει το ΙΤΕΠ, όταν άρχισε η διεθνής οικονομική κρίση.

Από τα μέχρι σήμερα διαθέσιμα στοιχεία για το 2009, αναδεικνύεται η αρνητική πορεία των τουριστικών μεγεθών για όλους τους ανταγωνιστικούς ευρωμεσογειακούς

προορισμούς. Ιδιαίτερα έντονη εμφανίζεται η πτώση των αφίξεων τουριστών σε Κροατία και Πορτογαλία, με ποσοστά -21% & -22% αντίστοιχα.

Ακολουθούν η Ισπανία (-11,9%) και η Ελλάδα (-7,3%). Αξίζει να σημειωθεί, ότι η κρίση άγγιξε ακόμη και την Τουρκία (-0,5%), όπου τα τελευταία χρόνια οι ρυθμοί ανάπτυξης ξεπερνούσαν το 15%. Η εξέλιξη αυτή λαμβάνει χώρα, παρά τις προσπάθειες που καταβάλλει η εν λόγω χώρα, μέσω της άσκησης χαλαρής συναλλαγματικής πολιτικής και επιδότησης των αερομεταφορών.

Η πορεία των συναλλαγματικών εισπράξεων, ιδιαίτερα για τη χώρα μας, το πρώτο τρίμηνο του 2009, ήταν δυσμενέστερη αυτής των αφίξεων, αφού εμφανίζουν μείωση κατά 18,2%. Αναμένεται, ωστόσο, ότι ο αρνητικός ρυθμός στο τετράμηνο (Ιανουάριος-Απρίλιος) θα είναι μικρότερος εξαιτίας της καλύτερης πορείας που σημείωσε ο τουρισμός τον Απρίλιο σε σύγκριση με τους τρεις πρώτους μήνες και του Πάσχα των καθολικών, που φέτος ήταν στις αρχές Απριλίου.

Για την Ελλάδα, οι ενδείξεις από τα στοιχεία των αεροπορικών αφίξεων στα κυριότερα αεροδρόμια της χώρας, που δέχονται πάνω από το 95% των αφίξεων από το εξωτερικό, είναι λιγότερο δυσοίωνες από όσο προέβλεπαν διάφοροι παράγοντες της αγοράς στο τέλος του 2008 και την αρχή του 2009.

Στα περιφερειακά αεροδρόμια της χώρας (χωρίς το "Ελ. Βενιζέλος") καταγράφεται μείωση περίπου 3% των αφίξεων για το πρώτο τετράμηνο του 2009, όταν την αντίστοιχη περίοδο πέρυσι η μείωση ήταν 1,6% και τελικά για ολόκληρο το 2008 η μείωση περιορίστηκε στο 1% σε σχέση με το 2007.

Η μεγαλύτερη μείωση (-9,8%) σημειώνεται στις αφίξεις αλλοδαπών στην Αθήνα, όπως καταγράφονται από τις υπηρεσίες του "Ελ. Βενιζέλος".

Έτσι, για το σύνολο της χώρας, τελικά η μείωση των αφίξεων από το εξωτερικό διαμορφώνεται στο 7% περίπου. Από τα παραπάνω στοιχεία καθίσταται προφανές ότι δεν πλήττονται ιδιαίτερα τα ταξίδια αναψυχής. Αντίθετα, πλήττεται σημαντικά ο συνεδριακός και ο επιχειρηματικός τουρισμός σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη.

Όσον αφορά τις επιμέρους τουριστικές περιοχές, τα στοιχεία του τετραμήνου

δείχνουν αύξηση των αφίξεων στα Δωδεκάνησα 18,5%, που οφείλεται αποκλειστικά στην αύξηση που καταγράφηκε στη Ρόδο (+26,4%). Θετικά, επίσης, κινήθηκαν οι αφίξεις στα Χανιά, με ποσοστό αύξησης 23%.

Είναι, όμως, ανησυχητική η πορεία των αφίξεων σε άλλες περιοχές της χώρας, όπου σημειώθηκαν αρνητικοί ρυθμοί, όπως στη Σαντορίνη (-69,8%), στη Μύκονο (-45,4%), στη Χίο (-38,6%), στην Κεφαλονιά (-26,7%), στην Κω (-20,7%) και στην Κέρκυρα (-19,7%).

Κεφάλαιο 3. Πρόταση Εξόδου από την Κρίση

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, με ιδιαίτερα μελανά χρώματα σκιαγραφεί εδώ και καιρό τις εξελίξεις της Ελληνικής οικονομίας. Η συνεχόμενη διόγκωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του χρέους σε συνδυασμό με τη στασιμότητα της παραγωγής και την αποβιομηχάνιση της χώρας δεν δίνουν πολλά περιθώρια για περαιτέρω διόγκωση του Δημόσιου τομέα. Η αποβιομηχάνιση επηρεάζοντας τη διόγκωση του ελλείμματος των τρεχουσών συναλλαγών που με τη σειρά του αντανakλά την κατάρρευση της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας (η οποία κατέχει το 2009 την 71^η θέση από την 67^η το προηγούμενο έτος και από την 37^η θέση που κατείχε).

Για να περιορισθούν οι συνέπειες της κρίσης και να δημιουργηθούν προοπτικές για το μέλλον, η χώρα πρέπει να προχωρήσει άμεσα σε πλήρη μετασχηματισμό του οικονομικού, παραγωγικού και κοινωνικού μοντέλου που ακολουθεί. Μετασχηματισμό που θα προκύψει μέσα από διαδικασίες κοινωνικής διαβούλευσης και θα νομιμοποιηθεί μέσα από την κοινωνική συνεννόηση και συναίνεση. Ο περιορισμός των επώδυνων καταστάσεων στην οικονομία και την απασχόληση απαιτεί ισχυρή πολιτική βούληση, αποτελεσματικό σχεδιασμό και πολιτική αξιοπιστία. Απαιτεί, με λίγα λόγια, τον άμεσο σχεδιασμό μίας εθνικής στρατηγικής η οποία θα περιλαμβάνει τέσσερις βασικούς άξονες.

Είναι βασική η διαπίστωση ότι η τρέχουσα συγκυρία καθιστά αναγκαία την πιστή εφαρμογή του προϋπολογισμού για λόγους που έχουν να κάνουν με την δημοσιονομική εξυγίανση αλλά και την αξιοπιστία της χώρας στις διεθνείς κεφαλαιαγορές.

3.1 Οι άξονες εξόδου από την οικονομική κρίση

Η αξιοπιστία της χώρας έχει πληγεί σημαντικά με την παροχή πλαστών στατιστικών στοιχείων από την χώρα μας. Για αυτό είναι σημαντικό η σημερινή κυβέρνηση να πείσει τις αγορές ότι θα πάρει όλα εκείνα τα μέτρα που είναι αναγκαία για την έξοδο

της από την κρίση ανεξαρτήτου πολιτικού κόστους και χωρίς καμία παρέκκλιση από το πρόγραμμα σταθερότητας.

Για τους παραπάνω λόγους προτείνεται μια σειρά θέσεων που θα εξασφαλίσουν τα παραπάνω και θα εγγυηθούν την εφαρμογή του προϋπολογισμού του 2010. Συγκεκριμένα προτείνεται:

Γενικά, η νέα οικονομική πολιτική, μπορεί ν' αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της εποχής με τρεις σειρές μέτρων. Η πρώτη, αφορά στη στρατηγική μεγέθυνσης της Ελληνικής οικονομίας, η δεύτερη στη ορθολογική διαχείριση των περιορισμένων εσόδων του προϋπολογισμού και η τρίτη την πάταξη της φοροδιαφυγής. Όλα τα μέτρα είναι εξίσου σημαντικά προκειμένου να βγει από την κρίση η χώρα μας.

3.2 Ανάπτυξη της Οικονομίας

3.2.1. Αναπροσαρμογή του ΕΣΠΑ και διοχέτευση του σε νευραλγικούς και πιο αποδοτικούς τομείς

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στην αναπτυξιακή διάσταση του προϋπολογισμού αλλά και της γενικότερης οικονομικής πολιτικής. Οι πόροι από το ΕΣΠΑ μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως ένα πρόγραμμα παρέμβασης και στήριξης της οικονομίας και ενίσχυσης της παραγωγικής βάσης. Για τον λόγο αυτό προτείνεται ο επανασχεδιασμός του ΕΣΠΑ με την ανακατανομή κονδυλίων από τους κωδικούς των έργων προς την ενίσχυση του ανθρώπινου και του παραγωγικού κεφαλαίου.

Πηγή ευκαιριών με σκοπό τη βιομηχανική ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης ατόμων με υψηλές δεξιότητες, είναι το ΕΣΠΑ. Πρέπει λοιπόν να προσεραχθούν οι δράσεις χωρίς περαιτέρω καθυστερήσεις προκειμένου να απορροφηθούν οι πόροι. Πέρα από την διανομή των πόρων στους γνωστούς παραδοσιακούς τομείς της παραγωγής δημοσίων έργων, αυτοκινητοδρόμων, σιδηροδρομικών δικτύων, θεωρείται σκόπιμο να στραφεί και σε χώρους **παραγωγής γνώσης**, δηλαδή να στραφεί πιο συγκεκριμένα σε επενδύσεις υπέρ της εκπαίδευσης (σε όλα της τα στάδια) και σε δράσεις που συνδέονται με τη **βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης** της χώρας μέσω των δαπανών για τεχνολογική και έρευνα κ. ά.. Αυτές με τη σειρά τους μπορούν να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις παραγωγής

προϊόντων υψηλής τεχνολογίας. Η Ιρλανδία κατεύθυνε το 50 % των πόρων του Γ' ΚΠΣ στην εκπαίδευση δημιουργώντας έτσι ένα ισχυρό ιστό ικανό να οδηγήσει στην ανάπτυξη της χώρας προς κατευθύνσεις που ευνοούνται από τη δημιουργία της γνώσης και τη διάχυσή της στην οικονομία.

Τέλος, το ΕΣΠΑ, ενόψει της **αποβιομηχάνισης της χώρας**, ως παίζει έναν ρόλο επιβοηθητικό της εγχώριας παραγωγής. Αναλυτικότερα, προτείνονται κατά καιρούς διάφορα προγράμματα με αντικείμενο την προστασία του περιβάλλοντος κ.ά. Κάποια από αυτά μπορούν να λειτουργήσουν θετικά υπέρ της εγχώριας παραγωγής (όπως το πρόγραμμα για τα φωτοβολταϊκά ή την αλλαγή των κουφωμάτων) οπότε θεωρείται σκόπιμο να ενισχυθούν. Αντίθετα, άλλα, (όπως η απόσυρση των οχημάτων παλαιάς τεχνολογίας) δεν έχουν την παραμικρή επίπτωση στην εγχώρια παραγωγή, επιβαρύνοντας επιπλέον το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας. Τέτοια προγράμματα, στη συγκεκριμένη περίοδο, έχουν βραχυχρόνια δυσμενέστερες επιπτώσεις στην οικονομία, οπότε ορθώς δεν υλοποιούνται ή αναστέλλονται.

Ο προϋπολογισμός του 2010 εκ των πραγμάτων κινείται στο σύνολο των περιορισμών του προϋπολογισμού του 2009. Οι προτάσεις, για i) αναδιανομή του εισοδήματος υπέρ των ασθενέστερων τάξεων - προς αποφυγή κοινωνικών εκρήξεων - ii) υπέρ της υποβαθμισμένης δημόσιας υγείας και της παιδείας αποτελούν όμως μια αναγκαιότητα.

Ως εκ τούτου, το σε μοναδική έκταση σπάταλο κράτος του 2009 αποτελεί την πρώτη πηγή μείωσης των καταναλωτικών δαπανών του προϋπολογισμού. Από την άλλη βέβαια οι επενδυτικές δαπάνες, καθώς συνδέονται και με το βαθμό της απορροφητικότητας των Κοινοτικών κονδυλίων, καλούνται εκ νέου να παίξουν το ρόλο της ατμομηχανής της οικονομίας.

Ιδιαίτερα πρέπει να τονιστεί ότι:

- Η χώρα εξάγει μεγάλες ποσότητες προϊόντων μιας μέσης ή χαμηλής τεχνολογικής έρευνας (τρόφιμα, κλωστοϋφαντουργικά, ενδύματα, πετρελαιοειδή, χημικά προϊόντα, ορυκτά μεταλλικά ή μη) ενώ οι εξαγωγές της σε ηλεκτρομηχανικό εξοπλισμό δεν ξεπερνούν το 10% του συνόλου των εξαγωγών της.
- Ο βαθμός διεθνοποίησης της εγχώριας παραγωγής όπως και του εμπορίου είναι ακόμα χαμηλός.

- Οι δαπάνες για τεχνολογική έρευνα δεν έχουν δημιουργήσει ακόμα εκτεταμένα δυναμικά συγκριτικά πλεονεκτήματα στα προϊόντα εκείνα στα οποία αναφέρονται, παρά τη πρόσφατη βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου στα τεχνολογικά προηγμένα προϊόντα
- Οι Ελληνικές εξαγωγές κερδίζουν έδαφος σε αγορές χαμηλού βιοτικού επιπέδου (Βαλκάνια) χάνοντας ταυτόχρονα έδαφος από τις αγορές της Κοινότητας. Από την άλλη πλευρά οι εξαγωγείς μας δεν δραστηριοποιούνται επαρκώς στις αγορές τις οποίες μονοπωλούν η Τουρκία και η Κορέα (π.χ. Παρευξείνιες χώρες).

Η πολιτική της εξωστρέφειας αυτή έχει δύο σκέλη. Το πρώτο αναφέρεται στην προσέλκυση των ξένων επενδύσεων. Εδώ ο ρόλος του Ελληνικού Κέντρου Επενδύσεων (ΕΛΚΕ) παραμένει πρωταρχικός. Η στελέχωση αυτού του Οργανισμού, όπως και του Ελληνικού Οργανισμού Εμπορίου (ΟΠΕ) αποτελούν κύριους πόλους λειτουργίας ενός συστήματος που προωθεί την εξωστρέφεια στην οικονομία.. Από την άλλη η χώρα οφείλει να υπερκεράσει όλες τις δυσκαμψίες που τη διακρίνουν. Κύριο ρόλο στο πλαίσιο του στόχου αυτού, παίζουν:

- 1) Η βελτίωση του βαθμού της αξιοπιστίας της χώρας. Κανένας ξένος επενδυτής δεν θα έρθει στην Ελλάδα να επενδύσει, όταν ακόμη οργιάζουν οι φήμες περί στάσης πληρωμών και της αστάθειας της οικονομίας.
- 2) Η απόκτηση ενός πιο φιλικού προφίλ απέναντι στο ξένο επενδυτή. Αυτό θα γίνει εκτός των άλλων με την ταχεία έγκριση των αιτήσεων για ξένες επενδύσεις, και την παροχή υπηρεσιών προς τους ξένους επενδυτές με σκοπό τη διευκόλυνσή τους.
- 3) η μείωση της γραφειοκρατίας και η δημιουργία μιας εικόνας της χώρας που προσφέρει κέρδη στους ξένους επενδυτές.

Το δεύτερο σκέλος αναφέρεται στις Μικρομεσαίες επιχειρήσεις και το άνοιγμά τους στις ξένες αγορές. Το τρίπτυχο, διάχυση της γνώσης, παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και ενίσχυση των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (ΜΜΕ) με ανθρώπινο κεφάλαιο και με κάθε άλλο πρόσφορο τρόπο, αποτελούν το υπόβαθρο στο οποίο οφείλει να αναπτυχθεί η εν λόγω πολιτική. Αυτή μπορεί να βασίζεται στους ακόλουθους ενδεικτικούς άξονες με βασικούς αποδέκτες τις ΜΜΕ.

Στην ενίσχυση του θεσμού των Διμερών Επιχειρηματικών Συμβουλίων, (π.χ. Ελληνοουκρανικό, Ελληνολιβανικό, ένα με μέλη επιχειρηματίες στην Ελλάδα και το

δεύτερο στη συμβαλλόμενη χώρα) με σκοπό την άμεση, αποτελεσματικότερη και ταχύτερη και με χαμηλό κόστος επαφή των ενδιαφερομένων επιχειρηματιών στις ξένες αγορές όπου τα δίκτυα επικοινωνίας δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένα. (Κάτι που προσπαθεί αυτή την στιγμή η κυβέρνηση)

Στη δημιουργία ενός μητρώου συμβούλων επιχειρήσεων σε θέματα εξαγωγικών διαδικασιών, που σκοπό θα έχουν την καθοδήγηση των ΜΜΕ στις ξένες αγορές.

Στην ενίσχυση των ΜΜΕ με σκοπό τη συμμετοχή τους σε διεθνείς εκθέσεις και την οργάνωση εμπορικών αποστολών στο πλαίσιο ενός ολοκληρωμένου σχεδίου που θα εξυπηρετεί την οικονομική διπλωματία.

Στην ενίσχυση συγκεκριμένων δράσεων προώθησης των εξαγωγών, π.χ. ενίσχυση της συνδυασμένης προβολής και προώθησης του ελληνικού τουρισμού, των ελληνικών προϊόντων & της ελληνικής κουζίνας.

Σε μια αγορά, που η ύφεση ή η αδυναμία ανάκαμψης της οικονομίας απαιτεί βάθος χρόνου μια θεαματική στρατηγική υπέρ της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, μπορεί να σμικρύνει τις δυσμενείς εξελίξεις στην οικονομία.

Αν δεν υπάρχουν οι απαραίτητοι πόροι για να ακολουθηθούν παραδοσιακές πολιτικές προώθησης των εξαγωγών (συμμετοχή σε διεθνείς εκθέσεις, εμπορικές αποστολές κλπ), να υιοθετηθούν μέθοδοι υπέρ των εξαγωγέων μέσω φορολογικών απαλλαγών και ταυτόχρονα να αναπτυχθούν νέοι μέθοδοι προώθησης προβολής που επικεντρώνουν την προσοχή τους στη χρήση του ανθρωπίνου κεφαλαίου εισάγοντας σύγχρονες μεθόδους υπέρ της εξαγωγικής προσπάθειας.

3.2.2 Τραπεζικό Σύστημα

Το Τραπεζικό Σύστημα πρέπει να καταστεί εκ νέου αναπτυξιακό, η δε Εταιρική Ευθύνη να παύσει να αποτελεί νεκρό γράμμα. Η ευθύνη του Τραπεζικού συστήματος απέναντι στην Ελληνική Κοινωνία είναι μεγάλη αν σκεφτεί κανείς τις τεράστιες διαφορές των επιτοκίων (καταθέσεων - δανεισμού) και τις υπερβολές που επί σειρά ετών συντελέστηκαν στις προμήθειες ή στο πλαστικό χρήμα.

Το χρηματοπιστωτικό σύστημα επιτελεί μία λειτουργία δημοσίου συμφέροντος (τη διαχείριση των αποταμιεύσεων των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων και τη

χρηματοδότηση της οικονομικής ανάπτυξης) και θα έπρεπε να ρυθμίζεται με βάση αυτή την αρχή.

Οι τράπεζες έχουν εξελιχθεί σε φορείς παροχής ποικίλων χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, από υπηρεσίες αποταμίευσης, δανειοδοτήσεων, επενδύσεων, ασφαλίσεων, μέχρι την πληρωμή ποικίλων καθημερινών λογαριασμών. Διαμεσολαβούν και επηρεάζουν πλέον ολόκληρη την οικονομική ζωή και τις συναλλαγές της κοινωνίας και των νοικοκυριών. Ο πυρήνας, όμως, της λειτουργίας τους παραμένει η διαχείριση των αποταμιεύσεων της κοινωνίας και η κάλυψη των αναγκών χρηματοδότησής της.

Οι τράπεζες λειτουργούν ως μια «υποδομή» για την υπόλοιπη οικονομία, γι' αυτό δεν μπορούν ακόμη και στις σημερινές συνθήκες να αντιμετωπίζονται ως κοινές κερδοσκοπικές επιχειρήσεις. Οι τράπεζες, επομένως, ασκούν μια κοινωνικά αναγκαία λειτουργία κατά παραχώρηση, καθώς η λειτουργία της πίστης χρειάζεται ειδικές προδιαγραφές και κριτήρια που να τηρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις και να συνδέονται με το δημόσιο συμφέρον. Ειδικά σε περιόδους κρίσης, οι τράπεζες πρέπει να λειτουργούν αντικυκλικά και όχι προκυκλικά, δηλαδή να απαλύνουν τις συνέπειες της κρίσης και όχι να την εντείνουν περαιτέρω. Όμως για να το κάνουν αυτό οι τράπεζες πρέπει να έχουν ως βασικό κριτήριο της πιστοδοτικής τους πολιτικής τις πραγματικές ανάγκες της κοινωνίας και της οικονομίας και όχι το «κέρδος για τον μέτοχο» όπως συμβαίνει σήμερα.

Είναι φανερό ότι οι τράπεζες δεν λειτουργούν σε αναφορά με αυτή τη διάσταση του δημοσίου συμφέροντος, αλλά ως κοινές κερδοσκοπικές επιχειρήσεις. Η προστασία των συναλλασσόμενων αφέθηκε ουσιαστικά στην απορρύθμιση των τραπεζών, ενώ παράλληλα τέθηκαν εκτός δημόσιας πολιτικής οι επιπτώσεις από την πολιτική των τραπεζών στην απασχόληση, στην ανάπτυξη και στις επενδύσεις.

Απαιτούνται μεταρρυθμίσεις στο πλαίσιο λειτουργίας των τραπεζών και των κεφαλαιαγορών, προκειμένου να διαμορφωθούν συνθήκες αυστηρότερης εποπτείας, αυστηρότερων δεικτών κεφαλαιακής επάρκειας, καλύτερης διαχείρισης των κινδύνων, ευνοϊκότερης χρηματοδότησης των υγιών επιχειρήσεων, ιδιαίτερα των μικρών και μεσαίων και βέβαια μεγαλύτερης διαφάνειας και ενημέρωσης των συναλλασσόμενων με αυτές. Ο τραπεζικός τομέας τέλος, πρέπει να συμβάλει στην

ομαλή λειτουργία της οικονομίας, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το μεγάλο πρόβλημα της ρευστότητας και να υπάρξει ανατροπή στο αρνητικό κλίμα και στη στασιμότητα των επενδύσεων.

- Κρατικός παρεμβατισμός και δημιουργία αυστηρού πλαισίου εποπτείας και ελέγχου του χρηματοπιστωτικού συστήματος, καθώς επίσης και ενίσχυση της ρευστότητας στην αγορά. Ενίσχυση της εποπτείας του χρηματοπιστωτικού συστήματος σε ένα νέο διεθνές πλαίσιο, το οποίο θα ρυθμίζει τη χρηματοπιστωτική λειτουργία, καθώς επίσης και ενίσχυση της συμμετοχής του δημοσίου στην Εθνική τράπεζα για τη δημιουργία ισχυρού πυλώνα δημοσίου ενδιαφέροντος στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Οι ροές των κεφαλαίων είναι διεθνείς άρα ένα νέο πλαίσιο κανόνων και αρχών προϋποθέτει διεθνή συνεργασία. Επιπλέον, το μέγεθος και η έκταση της χρηματοπιστωτικής κρίσης επιβάλλει τη συνεργασία για τη δημιουργία ενός ενιαίου εποπτικού πλαισίου όπως και ευρωπαϊκού οργανισμού για τον έλεγχο και την εποπτεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Μια δράση που πρέπει να αναπτυχθεί και να ενισχυθεί είναι δάνεια με την εγγύηση του ΤΕΜΠΕ.

3.2.3 Εργατικό κόστος στον ιδιωτικό τομέα

Τελευταία ακούγεται η μείωση του εργατικού κόστους στον ιδιωτικό τομέα, παρόλο που οι μισθοί είναι χαμηλότεροι από τον μέσο μισθό της Ε.Ε. αλλά και από τους δημόσιου υπαλλήλους ακόμη και ύστερα από την μείωση των αποδοχών τους.

Όπως αποδεικνύεται από τα παραπάνω το πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας δεν είναι το εργατικό κόστος αλλά ο χαμηλός ρυθμός επενδύσεων κεφαλαίου. Η αύξηση λοιπόν των επενδύσεων ιδιαίτερα σε τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας αρκεί ώστε η Ελλάδα να επιστρέψει σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Άλλωστε η εκμετάλλευση του συγκριτικού πλεονεκτήματος μιας οικονομίας δεν είναι η παραγωγή φθηνότερων προϊόντων και υπηρεσιών, αλλά η αποτελεσματικότερη παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών. Η αύξηση της αποτελεσματικότητας μπορεί να προέλθει αποκλειστικά και μόνο από την αύξηση των επενδύσεων κεφαλαίου.

Την παραπάνω επιχειρηματολογία ενισχύει το γεγονός ότι ο ιδιωτικός τομέας επιβάλλεται να γίνει ανταγωνιστικότερος και του δημοσίου τομέα. Η περαιτέρω μείωση των μισθών στον ιδιωτικό τομέα, ή ακόμη χειρότερα συνεχής επιδείνωση των όρων εργασίας μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα αποτρέπει από την ενεργό δραστηριοποίηση στον ιδιωτικό τομέα άξιων και ικανών ατόμων. Το αποτέλεσμα αυτό είναι σχεδόν αδύνατο να ποσοτικοποιηθεί, όμως πρέπει να αποτελεί εύλογο στόχο της χάραξης οικονομικής πολιτικής. Παράλληλα, η μείωση των μισθών είναι πιθανό να οδηγήσει και σε μείωση της παραγωγικότητας.

Επιπλέον, η μείωση των μισθών στον ιδιωτικό τομέα θα προκαλέσει περαιτέρω μείωση της ζήτησης, οδηγώντας την οικονομία σε φάση αποπληθωρισμού και κατά συνέπεια σε πολιτική, οικονομική και κοινωνική αστάθεια.

3.3 Περιορισμός των δημόσιων δαπανών

Για την εκπλήρωση του στόχου μας, επιβάλλεται μια πολιτική εξοικονόμησης πόρων, μέσα από τον έλεγχο σειρά-σειρά των εγγραφών των δημοσίων δαπανών του προϋπολογισμού. Τα υπέρογκα ποσά που δίνονταν σε αμοιβές για στελέχη (προέδρους, Δ/ντες Σύμβουλους κλπ) των υπηρεσιών του Δημοσίου και του ευρύτερου Δημόσιου τομέα της οικονομίας, οι ανούσιες και υψηλά αμειβόμενες επιτροπές πρέπει να περισκοπούν

Η διόγκωση αυτή του Δημοσίου συνοδεύθηκε με μια εντυπωσιακή έκταση σε αύξηση των πρωτογενών δαπανών (καταναλωτικών αναγκών) του τακτικού προϋπολογισμού από 36.025 εκατομμύρια ευρώ το 2004 (σύμφωνα με τα στοιχεία της 'εκτέλεσης' του προϋπολογισμού) σε 58.398 εκατ. Ευρώ το 2009 (σύμφωνα με τα στοιχεία της 'εκτίμησης' του προϋπολογισμού) καταγράφοντας άνοδο κατά 62%.

Ως εκ τούτου, το σε μοναδική έκταση σπάταλο κράτος του 2009 αποτελεί την πρώτη πηγή μείωσης των καταναλωτικών δαπανών του προϋπολογισμού. Από την άλλη βέβαια οι επενδυτικές δαπάνες, καθώς συνδέονται και με το βαθμό της απορροφητικότητας των Κοινοτικών κονδυλίων, καλούνται εκ νέου να παίξουν το ρόλο της ατμομηχανής της οικονομίας.

Δεδομένης της οικονομικής ύφεσης που πλήττει την ελληνική οικονομία αλλά και τις προβλέψεις των διεθνών οργανισμών για παράταση των αρνητικών επιδόσεων της η δημοσιονομική περιστολή πρέπει να κυριαρχείται από μια αναλογία όπου **θα** κυριαρχούν οι μειώσεις των δημοσιονομικών δαπανών. Η περαιτέρω φορολογική επιβάρυνση με την αύξηση των αμέσων ή εμμέσων φόρων αυτών που ήδη πληρώνουν θα πλήξει την οικονομική δραστηριότητα προκαλώντας έναν φαύλο κύκλο ύφεσης. Η θέση αυτή για το περιορισμό των δαπανών δεν αναφέρεται στις δαπάνες που αφορούν τις επενδύσεις για τον σχηματισμό παγίου ή εκπαίδευση και ανάπτυξη ανθρώπινου κεφαλαίου. Η πολιτική αυτή πρέπει να χαρακτηρίζεται από μόνιμα και διαρθρωτικά μέτρα.

Ο έλεγχος των δημοσιονομικών δαπανών και η περιφρούρηση του αναπτυξιακού σκέλους αυτών θα μπορούσε να επιτευχθεί με τον διαχωρισμό των δαπανών σε δύο κατηγορίες, αυτές που αφορούν την ανάπτυξη και τις επενδύσεις και τις τρέχουσες.

Για τον περιορισμό των δαπανών και την αποτελεσματική τους χρήση απαιτείται η άμεση εισαγωγή σύγχρονων μεθόδων προμηθειών του Δημοσίου που θα οδηγήσουν στη βραχυχρόνια περίοδο στην εξοικονόμηση πόρων και κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις, μπορούν να συμβάλουν στην ενίσχυση της εγχώριας παραγωγής.

Το δημόσιο χρέος θεωρείται από πολλούς - και όχι αδίκως - ως το σημαντικότερο πρόβλημα της χώρας. Αν στο επίκεντρο μιας συζήτησης βρίσκονται μόνο τα οικονομικά δεδομένα της Ελλάδας, με τη στενή έννοια του όρου, εμείς θα υποστηρίζαμε ότι η πιο ανησυχητική εξέλιξη εντοπίζεται στο ισοζύγιο εκείνο που σκιαγραφεί τις εμπορικές μας σχέσεις με το εξωτερικό σε αγαθά και υπηρεσίες, το ονομαζόμενο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και ακολούθως στο χρέος και το δημοσιονομικό έλλειμμα. Η διόγκωση του ελλείμματος των τρεχουσών συναλλαγών αντανακλά και την κατάρρευση της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας η οποία κατέχει το 2009 την 71^η θέση από την 67^η το προηγούμενο έτος και από την 37^η θέση που κατείχε το 2004 (σε σύνολο 133 χωρών) σύμφωνα με τα στοιχεία του World Economic Forum. Σύμφωνα με το IMDDevelopment η χώρας μας κατατάσσεται στην 52^η θέση το 2009, όταν το 2005 κατατασσόταν στην 41^η ως προς το βαθμό της ανταγωνιστικότητας που τη διακρίνει. Παρόμοιες θέσεις καταλαμβάνει σύμφωνα με άλλα κριτήρια σχετικά με το φιλικό επιχειρηματικό περιβάλλον, τη γραφειοκρατία κ. ά.

Η δυσμενής αυτή εξέλιξη συνοδεύεται και από άλλες, που επηρεάζουν το οικονομικό περιβάλλον της χώρας. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τα στοιχεία της «Διεθνούς Διαφάνειας» η χώρα μας κατέλαβε, σύμφωνα με το δείκτη διαφθοράς που χρησιμοποιεί η οργάνωση αυτή, την 57^η θέση, σε σύνολο 180 κρατών το 2008, όταν το 2004 καταλάμβανε την 47^η θέση, σε σύνολο 145 κρατών.

Οι ανωτέρω δυσμενείς εξελίξεις αντανακλώνται και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της χώρας, μέσω της μείωσης του μεριδίου της εγχώριας παραγωγής στο διεθνές εμπόριο. Είμαστε η μόνη χώρα στην ΕΕ των 27 με τόσο μεγάλο έλλειμμα στις τρέχουσες συναλλαγές μας εξ' αιτίας των υψηλών εισαγωγών, γεγονός που αντανακλά την αποσάθρωση του βιομηχανικού ιστού της χώρας. Ευτυχώς ο τουρισμός και η ναυτιλία, αντισταθμίζουν εν μέρει το τεράστιο αυτό έλλειμμα.

Αν ξεφεύγαμε όμως λίγο από τις οικονομικές θεωρήσεις αυτής της μορφής, θα διαπιστώναμε ότι μια πρώτη ανησυχητικά δραματική εξέλιξη της Ελληνικής οικονομίας εντοπίζεται σε ένα άλλο στοιχείο: λόγω της απουσίας ευκαιριών για απασχόληση (ένα πρόβλημα που δεν λύνεται στη βραχυχρόνια περίοδο) η χώρα αδειάζει από το ανθρώπινο της κεφάλαιο. Αδειάζει λοιπόν, από το μυαλά εκείνα των νέων επιστημόνων, που μεταναστεύουν για να βρουν καλύτερη τύχη στο εξωτερικό σε βάρος της χώρας

Η εξαγωγή αυτή δεν είναι κάτι πρωτάκουστο. Από το 1900 μεταναστεύουν οι Έλληνες σε Ευρώπη και Αμερική. Εδώ και καιρό όμως έχει πάρει μια πρωτόγνωρη μορφή η εξαγωγή νέων επιστημόνων, αποφοίτων προπτυχιακών σπουδών, ατόμων λοιπόν με υψηλές δεξιότητες, που θεωρούνται κύριοι παράγοντες παραγωγής πλούτου σε μια χώρα.

Αυτή είναι το πρώτο κύριο πρόβλημα της χώρας που τη στερεί προοπτική. Όταν εκλείπουν οι πρωτοστάτες της γνώσης οι δυνατότητες για ανάπτυξη κάθε χώρας περιορίζονται. Κάποια γερά μυαλά μένουν, ευτυχώς, στην Ελλάδα. Αντί όμως να στραφούν στην παραγωγή ιδιωτικών αγαθών και υπηρεσιών, κατευθύνονται στο δημόσιο τομέα της οικονομίας, όπου εκεί αδρανοποιούνται καθώς χάνονται στους μηχανισμούς της γραφειοκρατίας και ενίοτε της διαφθοράς. Αυτό είναι ένα δεύτερο εξίσου σημαντικό, με το πρώτο πρόβλημα. Η απουσία δυνατοτήτων απασχόλησης τόσο στην παραγωγή όσο και στις υπηρεσίες, σε συνδυασμό με τις χαμηλές αμοιβές

που προσφέρονται στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, στρέφουν την προσοχή του κόσμου αυτού στο - σε μοναδικό βαθμό στο πλαίσιο της ΕΕ - υπερτροφικό Ελληνικό δημόσιο.

Το τελευταίο θεωρείται ως δεξαμενή απορρόφησης της ανεργίας στη χώρα δημιουργώντας την αυταπάτη μείωσης της ανεργίας. Μέχρι τότε όμως;

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η κυβέρνηση αδυνατεί να απαντήσει για τον ακριβές αριθμό των δημοσίων υπαλλήλων (μόνιμων, συμβασιούχων, συμβάσεις έργου) και για το ακριβές ύψος των πραγματικών αποδοχών τους καθώς οι ευρηματικότητα του δημοσίου τομέα ξεπερνάει την φαντασία χρησιμοποιώντας επιδόματα (έγκαιρης προσέλευση, μεταφοράς φακέλου) καθώς επίσης και εικονικές αποζημιώσεις μετακίνησης.

Η διόγκωση αυτή του Δημοσίου συνοδεύθηκε με μια σε εντυπωσιακή έκταση αύξηση των πρωτογενών δαπανών (καταναλωτικών αναγκών) του τακτικού προϋπολογισμού από το 2004 στο 2009.

Το ήθος της πολιτικής ηγεσίας στο θέμα αυτό αντανακλάται και σε αυτόν τον ίδιο το θεσμό του Stage που με τις αυθαίρετες, αλλά πολιτικά χρήσιμες, επεκτάσεις του χρόνου διάρκειας και των απαράδεκτων όρων της απασχόλησης που θύμιζαν μεσαίωνα, προσπαθούσε να παγιδεύσει τη ψήφο ενός σημαντικού αριθμού πολιτών καλλιεργώντας ελπίδες για μελλοντικές προσλήψεις στο Δημόσιο και στερώντας τον τόπο από ένα ανθρώπινο κεφάλαιο ικανό να παράγει πλούτο, προς όφελος όλων μας. Αποτελεί αναγκαιότητα πια η ύπαρξη μιας πολιτικής που να δημιουργεί ένα περιβάλλον ευκαιριών για απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα, παρά μιας άλλης που αδρανοποιεί το αξιόλογο ανθρώπινο κεφάλαιό της στο Δημόσιο.

Ακούγεται συχνά ότι υπάρχουν κενές οργανικές θέσεις στο Δημόσιο. Η ερώτηση που προκύπτει είναι η ακόλουθη: Ο προσδιορισμός αυτών των θέσεων έχει γίνει βάσει των οργανογραμμάτων ποιας περιόδου; Αν τα οργανογράμματα που προσδιορίζουν τις θέσεις απασχόλησης ανά φορέα του Δημοσίου είναι της περιόδου του 1980-90 (όπως και είναι) τότε εν πολλοίς είναι ξεπερασμένα καθώς δεν λαμβάνουν υπόψη τις τεχνολογικές εξελίξεις και την ενσωμάτωση τους στους χώρους εργασίας των γραφείων.

Οφείλουμε να αντιληφθούμε ότι το παιχνίδι είναι πρωτίστως Πολιτικό και στη συνέχεια Οικονομικό. Πρωτεύουσα σημασία έχει η αποκατάσταση της αξιοπιστίας της χώρας, αποκατάσταση που πιθανώς να περνά μέσα από την αναδόμηση του status της Στατιστικής μας Υπηρεσίας ή ακόμη και του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους ή και άλλων ίσως υπηρεσιών.

Αναβάθμιση της οργανωτικής και λειτουργικής ικανότητας των ΔΕΚΟ, με τη στρατηγική τους επανατοποθέτηση, τον εξορθολογισμό του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας, την αναθεώρηση της επενδυτικής πολιτικής, την εφαρμογή των αρχών της Εταιρικής Διακυβέρνησης και την ενίσχυση της διαφάνειας, την αναθεώρηση του τρόπου διαχείρισης προσωπικού. Εξυγίανση και τον εξορθολογισμό της οικονομικής αποτελεσματικότητας των ΔΕΚΟ, μέσα από την ανάπτυξη εσόδων, την επανεξέταση του τρόπου διαχείρισης των στοιχείων ενεργητικού και παθητικού, τη μείωση του κόστους λειτουργίας. Αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, με τον ανασχεδιασμό των διαδικασιών εξυπηρέτησης, την ανάπτυξη μιας συνολικής πελατοκεντρικής φιλοσοφίας.

3.4 Πάταξη της φοροδιαφυγής

Στο σκέλος της αύξησης των εσόδων εκτός από την εντατικοποίηση των πολιτικών που έχουν να κάνουν με φοροδιαφυγή και την φοροδιαφυγή πρέπει να εξεταστεί και η διεύρυνση της φορολογητέας ύλης.

Επιλεκτικού χαρακτήρα επιβολής φόρων, σημαίνει ότι φορείς και δραστηριότητες που στηρίζουν την απασχόληση και την εγχώρια παραγωγή δεν πρέπει να έχουν την ίδια μεταχείριση με εκείνους που έχουν συνηθίσει να φοροδιαφεύγουν ή να φοροδιαφεύγουν ή ακόμη να παρανομούν, έχοντας μια χαμηλότερη συμβολή στο θέμα της στήριξης της απασχόλησης.

Τα γνωστά ελεύθερα επαγγέλματα (Δικηγόροι, γιατροί), οι δραστηριότητες με επίκεντρο τη διασκέδαση που έχουν συνηθίσει να φοροδιαφεύγουν, όπως και οι offshore εταιρίες με επίκεντρο ενδιαφέροντος την εκμετάλλευση της γης και μόνο

θεωρείται σκόπιμο να συνεισφέρουν στον εθνικό προϋπολογισμό αυτά που τους αναλογούν.

Δεν είναι λίγες τέλος οι κατηγορίες των πολιτών που παρανομούν είτε στο πλαίσιο άσκησης μιας δραστηριότητας (νυκτερινά κέντρα κτλ) είτε στο πλαίσιο άλλων πράξεων που προκαλούν όμως ζημιά στο κοινωνικό σύνολο (καταπατήσεις δασών και δασικών εκτάσεων). Εκεί είναι αναγκαίο να προβλεφθεί μια άλλη μεταχείριση, μέσω φορολογικών ρυθμίσεων, που εκτός των άλλων, ικανοποιούν το κοινό περί δικαίου αίσθημα. Οι φόροι στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα υψηλοί σε σύγκριση με άλλες χώρες. Πρέπει να επανέλθει η φορολογική δικαιοσύνη και να σταματήσει η ασυδοσία. Έχουμε φτάσει στο σημείο να συζητάμε ότι η παραοικονομία μπορεί να φτάνει το 50% το ΑΕΠ. Πρέπει να γίνουν αυστηρότεροι οι νόμοι περί φοροδιαφυγής και διακίνησης μαύρου χρήματος με δήμευση περιουσιών και τραπεζικών λογαριασμών.

Ένα σύνολο μέτρων στο πλαίσιο του νέου φορολογικού νομοσχεδίου με αντικείμενο τον προσδιορισμό του πραγματικού εισοδήματος των πολιτών (το γενικευμένο πόθεν έσχες) ή άλλα κριτήρια τεκμαρτού εισοδήματος σε κάποιες ομάδες επαγγελματιών κρίνεται απαραίτητο.

Κεφάλαιο 4. Συμπεράσματα

Οι τρέχουσες εξελίξεις στις διεθνείς χρηματοοικονομικές αγορές καταδεικνύουν έντονα την ανάγκη για πιο αποτελεσματική ρύθμιση και εποπτεία. Παρόλο που δεν είναι εύκολο να καθοριστεί το ιδεώδες επίπεδο ρύθμισης και εποπτείας, εντούτοις, τα γεγονότα που βιώνει η ανθρωπότητα από την έναρξη της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής αναταραχής τον Αύγουστο του 2007, υποδηλώνουν ότι η μέχρι σήμερα εφαρμοσθείσα εποπτεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος εμπεριείχε σοβαρά κενά. Η εμπειρία, όχι μόνο της σημερινής χρηματοοικονομικής κρίσης, αλλά και η ιστορική οικονομική εξέλιξη των τελευταίων αιώνων, καταδεικνύουν ότι είναι αδύνατο να προβλεφθούν και να αποτραπούν πλήρως οι μελλοντικές κρίσεις. Υπάρχει, όμως, δυνατότητα να γίνουν διάφορες προσπάθειες για τον περιορισμό του μεγέθους και της συχνότητάς τους. Συνεπώς, θα πρέπει να αναδιαμορφωθεί το διεθνές εποπτικό πλαίσιο επί των τραπεζικών ιδρυμάτων. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 90, μέχρι και το καλοκαίρι του 2007, υπήρξε μία παγκόσμια τάση προς την απομάκρυνση της εποπτικής αρμοδιότητας από τις Κεντρικές Τράπεζες και την ανάθεσή της σε άλλους εποπτικούς φορείς. Παράδειγμα αποτελεί το εποπτικό μοντέλο που ίσχυε στο Ηνωμένο Βασίλειο όταν έλαβε χώρα το "banking run", δηλαδή την απότομη απόσυρση καταθέσεων λόγω κατάρρευσης της εμπιστοσύνης προς την Northern Rock και την συνεπακόλουθη κατάρρευση της ίδιας της τράπεζας το Σεπτέμβριο του 2007. Κατά την άποψη πολλών οικονομολόγων, το παραπάνω μοντέλο έχει αποδειχθεί ανεπαρκές κατά τη διάρκεια της παρούσας κρίσης και η ανακάλυψη μιας νέας εναλλακτικής προσέγγισης είναι πλέον αναγκαία.

Μέσα στα πλαίσια του όλου προβληματισμού για το μέλλον του χρηματοοικονομικού συστήματος, πρέπει να τονιστεί η σημασία δύο ιδιαίτερα σημαντικών βασικών παραγόντων: Ο πρώτος είναι η άσκηση στενής τραπεζικής εποπτείας από τις Κεντρικές Τράπεζες. Η χρηματοοικονομική κρίση έχει αποδείξει ότι εκείνες οι χώρες, των οποίων οι Κεντρικές Τράπεζες είχαν άμεση πρόσβαση και ενδεδειγμένη γνώση των εποπτικών δεδομένων ολόκληρου του τραπεζικού τομέα, τόσο σε μακροοικονομικό όσο και σε μικροοικονομικό επίπεδο, ήταν σε καλύτερη θέση να αντιμετωπίσουν με επιτυχία τις επιπτώσεις της κρίσης. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι Κεντρικές

Τράπεζες ασκούσαν τόσο μικροπροληπτική όσον και μακροπροληπτική εποπτεία. Η εν λόγω πολιτική επέτρεπε τη λήψη έγκαιρων και ολοκληρωμένων αποφάσεων σε θέματα ενίσχυσης της ρευστότητας και της φερεγγυότητας της κάθε τράπεζας ξεχωριστά, αλλά και του συνόλου του τραπεζικού συστήματος. Η ανάγκη για στενότερη συνεργασία στην ανταλλαγή οικονομικών και εποπτικών πληροφοριών μεταξύ της Κεντρικής Τράπεζας και του Εποπτικού Φορέα τονίζεται και σε πανευρωπαϊκό επίπεδο στην πρόσφατη έκθεση του Jacques de Larosiere που, μεταξύ άλλων, προτείνει τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συστημικού Κινδύνου, υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, δίνοντας με αυτόν τον τρόπο κάποιο εποπτικό ρόλο στο ευρωσύστημα.

Όπως έχει αποδειχθεί πολλές φορές από την ιστορία οι δυσκολίες προσφέρουν και ευκαιρίες. Η ελληνική οικονομία σε αυτήν την κρίσιμη καμπή της ιστορίας της μπορεί να βρει την ευκαιρία να ξεφύγει οριστικά από τα προβλήματα που τη συνοδεύουν τα τελευταία τριάντα χρόνια.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση υπάρχει ακόμα η δυνατότητα για το σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός μακρόπνοου προγράμματος ανασυγκρότησης της ελληνικής οικονομίας στη βάση ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου με στόχους την αύξηση της ανταγωνιστικότητας, την ενίσχυση της απασχόλησης, τη βελτίωση του κοινωνικού κράτους και τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής. Για να μπορέσουν όμως οι προτεινόμενες αναγκαίες πολιτικές παρεμβάσεις να έχουν ουσιαστικό αντίκτυπο στην πραγματική οικονομία απαιτούνται βασικές προϋποθέσεις. Η συνάφεια και η συνέχεια των επιμέρους πολιτικών στη βάση ενός ολοκληρωμένου και μακροχρόνου σχεδιασμού με συγκεκριμένες στοχεύσεις. Η ενεργοποίηση και την ουσιαστική εμπλοκή των τοπικών κοινωνιών. Η αντιμετώπιση της κρίσης δεν είναι μόνο θέμα κεντρικής εξουσίας. Θα πρέπει να ενισχυθούν οι τοπικοί θεσμοί και να δημιουργηθούν Ειδικές Επιτροπές Παρακολούθησης της κρίσης σε επίπεδο Νομού και Περιφέρειας. Μόνο μέσα από ενισχυμένους θεσμούς και από πραγματικές διαδικασίες κοινωνικής συνεννόησης είναι δυνατόν οι οποίες πολιτικές να επηρεάσουν την πραγματική οικονομία, να περιορίσουν τις παρενέργειες της κρίσης και φυσικά να οδηγήσουν όσο το δυνατόν πιο γρήγορα στην υπέρβαση της.

Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας του ιδιωτικού τομέα επίσης προϋποθέτει τη μείωση του κόστους παραγωγής όχι μέσω της μείωσης των μισθών αλλά μέσω της

μείωσης στα λειτουργικά κόστη της επιχείρησης, τη βελτίωση των υποδομών, τη μείωση της γραφειοκρατίας και της σταθερότητας του φορολογικού πλαισίου. Παράλληλα, είναι ανάγκη ο ιδιωτικός τομέας να γίνει ανταγωνιστικότερος και του δημοσίου τομέα. Να προκύψουν με άλλα λόγια, συνθήκες εργασίας παρόμοιες ή ανώτερες των δημοσίων υπαλλήλων.

Επίσης η δημοσιονομική εξυγίανση ίσως να είναι ένα σημαντικό βήμα. Πρέπει να μπει ένα τέλος στην κατασπατάληση του δημοσίου χρήματος. Αν περιοριστούν οι δαπάνες δεν θα έχουμε ανάγκη για νέους φόρους. Τέλος το δημόσιο πρέπει να λειτουργεί με πιο διαφανείς τρόπους ως προς την αγορά των προμηθειών του προκειμένου να προωθούνται οι νομότυπες επιχειρήσεις.

5. Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Γ.Δ. Δημοπούλου Μακροοικονομική Θεωρία, Εκδόσεις (200
- Θεοφάνης Μπένος*: (1996): «*Θεωρία Χρήματος*», Έκδοση Β', εκδόσεις Μπένου
σελ 49-62
- Β. Κρεμμύδας (2003): «*Εισαγωγή Στην Νεοελληνική Οικονομική Ιστορία*,» ,
Εκδόσεις Τυποθυτώ, σελ 287-325

Εφημερίδες

- Ναυτεμπορική
Ημερήσια
Express
Τα νέα
Το Βήμα

Ξένη Βιβλιογραφία

- Leijonhufvud A., (1968) "On Keynesian Economics and the Economics of Keynes", New York: Oxford University Press.
- Mankiw, N. Gregory and David Romer, (1991), "New Keynesian Economics", Cambridge: MIT Press, Vol. 2.
- Muchlinski E., (2005), "The Lucas Critic and Keynes' Response -Considering the History of Macroeconomics", Freie Universitat Berlin, Department of Economics, Institute for Economic History and Economic Policy.

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

- OECD Ελλάδα

http://www.oecd.org/country/0,3377,en_33873108_33873421_1_1_1_1_1,00.html

Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

Γενική Γραμματεία Εθνική Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδας

<http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών

www.iobe.gr

Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων

<http://www.grhotels.gr/GR/xee/ITEP/Pages/default.aspx>

Τράπεζα της Ελλάδος

<http://www.bankofgreece.gr>

-